

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

OM VALLØE STIFTS OG WEMMETOFTE KLOSTERS

RETSFORHOLD TIL STATEN.

EN BETÆNKNING

AF

J. NELLEMANN.

KJØBENHAVN.

H. H. THIELES BOGTRYKKERI.

TRYKT I 1872. GENOPTRYKT I 1909.

I.

De historiske Kjendsgjæringer vedkommende Stiftelsernes Oprindelse.

Som Udgangspunct meddeles først en sammentrængt Fremstilling af den historiske Sammenhæng med de to nævnte Stiftelsers Oprindelse. I alt Væsentligt kan jeg henholde mig til bekjendte, andetsteds fra givne Oplysninger. Kun i enkelte Puncter troer jeg at maatte berigtige den sædvanlige Fremstillingsmaade. Men for Læsere, som ikke have samtlige Kilder ved Haanden, vil det være bekvæmest at have en sammenhængende, om end kortfattet Fremstilling for Øie ved de efterfølgende Betragtninger.

A. Valløe.

Efter at have været i danske Adelsmænds private Eie blev Valløe Gaard saavel som Gaardene Billesborg og Gunderup d. 11te Marts 1708 kjøbte af Kong Frederik IV for en Kjøbesum af 165,000 Rd. (Commiss. Indb. Bilag 2 Række S. 32). Det varede imidlertid ikke længe, inden Kongen disponerede over disse Eieendomme. Faa Dage efter at Frederik IV d. 26de Juni 1712 havde ladet sig vie til venstre Haand til Anna Sophie Reventlov, behagede det ham, saaledes som den i Commiss. Indb. Bilag 2den Række S. 33—34 trykte Skrivelse til Finantsdeputationen af 1ste Juli 1712 viser, at skjænke og give »fornævnte høibaarne Frue Anna Sophie, Fyrstinde af Slesvig, og de Børn, som vi med hende avle, og deres ægte Descendenter Valløe med dets tilliggende Gods og Herligheder«. Uagtet det i Skrivelsens Slutning paalægges Finantsdeputationen at lade udfærdige »Skjøde«

paa Valløe til Anna Sophie, tyde dog allerede de nævnte Ord paa, at Valløe ikke blev givet hende til fuldstændig fri Eiendom, men som et Lehn for hende og de Børn, hun maatte avle med Kongen, og deres Descendenter. Saaledes blev i al Fald den Kongelige Villie bragt til Udførelse. Thi ved et Kongeligt Patent af 21de Januar 1713 (Comm. Indb. Bilag 1ste Række S. 4) blev Valløe Hovedgaard i Forbindelse med Gaardene Billesborg og Gunderup »som vi hende til et Lehn skjenket og givet haver« oprettede til et arveligt Lehnsgevskab for Anna Sophie Reventlov og de Børn, Kongen maatte avle med hende, og deres ægte Descendenter i Mands- og Qvindelinien. Allerede i dette Patent hedder det, at det skulde være Anna Sophie saavel som hendes Efterfølgere i Lehnet tilladt »til bemeldte Grevskabs Forbedring andet dertil beleiligt Jordegods sig at tilforhandle og det dermed at incorporere, indtil at bemeldte Hovedbesiddelse enten ved Kjøb eller i andre Maader kan naae det fulde Hartkorn, som et Grevskab efter Privilegiernes Tilhold skal have«. I Henhold hertil udkom under 8de Marts 1721 et nyt Kongeligt Patent, hvori det siges, at da Fru Anna Sophie nu selv *à parte* for sine egne Midler haver tilforhandlet sig tvende fri adelige Hoved- og Sædegaarde . . . Lellinge og Taagerød kaldet, til at completere Valløe Grevskab med, saa meddeles der Kongelig Confirmation paa disses Incorporation i Grevskabet, uagtet dette, som det udtrykkeligt bemærkes, egentlig efter Indholdet af det ældre Patent af 1713 ikke var nødvendigt.

Der skal blot mindes om, at Frederik IV's Dronning Louise efter lang Tids Svagelighed døde den 15de Marts 1721, og at Anna Sophie den 4de April s. A. omviedes til Kongens høire Haand, hvorhos hun kort derefter den 31te Mai kronedes til Dronning.

Saaledes stod Forholdet, da Kong Frederik IV efter lang Tids foregaaende Svagelighed og en haabløs Sygdom døde paa Slottet i Odense Natten imellem den 11te og 12te Octbr. 1730, omgivet foruden af Dronning Anna Sophie ogsaa af Kronprindsen, Kronprindsessen, Prindsesse Sophie Hedevig og flere andre Medlemmer af den Kongelige Familie, som ved Kongens sig nærmende Endeligt havde begivet sig derhen.

At Anna Sophie var Gjenstand for Christian VI's levende Had, var ikke nogen Hemmelighed, og de første Foranstaltninger, som toges med Hensyn til hende, vare vel egnede til at indjage hende Frygt for en haard og vilkaarlig Behandling. Strax samme Dag, som Kongen døde, blev hun stillet under Bevogtning og bragt til Gaarden Brangstrup i Nærheden af Odense, og i Almindelighed ventede man, at hun vilde blive behandlet meget strængere, end hun tilsidst blev. Under det første overvældende Indtryk af den forandrede Situation og for at afvende større Ulykker fra sig¹⁾, henskjød hun sig ved en Skrivelse af 1ste November s. A. til Kong Christian VI ganske under hans Naade og underkastede sig udtrykkeligt hans Villie og Velbehag i Alt, hvad han saavel »*ratione* ihrer Person als ihrer Güter, Mittel und Effecten ordonniren und statuiren würde«. Denne hendes Submission modtog Kongen i Rescript 11te November s. A. (aftrykt *in extenso* i Comm. Indb. Bilag 2den Række S. 36—38), ved hvilket det befalede Storkantsleren Holstein, Grev Ranzau og Geheimeraad Blome at sætte sig i Forbindelse med Enkedronningen og tilkjendegive hende Kongens Bestemmelse i Anledning af hendes Henvendelse til ham. Kongen begynder i Rescriptet med at fremhæve, at den hidtilværende Dronning Anna Sophie »være sig ifølge hendes Samvittigheds Tilskyndelse eller ifølge Følelsen af de hendes forrige Magt indskrænkende Omstændigheder« havde vendt sig til ham og underkastet sig hans Villie saavel i Henseende til hendes Person som i Henseende til hendes Gods og bedet om Tilgivelse for hendes som forhenværende Duchesse førte høist forargelige, syndige og strafbare Levnet, og Rescriptet antyder derefter, hvilke Anklagepuncter man havde i Beredskab mod hende. Først nævnes, hvad der naturligviis i Christian VI's Øine var hendes største Forbrydelse, at hun havde givet stor Forargelse ved først at leve i mangeaarigt offentligt Ægteskabsbrud

¹⁾ Suhm siger (Saml. Skr. XIV 246), at Plessen tilligemed Flere gav Kong Christian og Dronning Sophie Magdalene ei de blideste Raad, saa at man endog raadslog om at betage Anna Sophie Dronningenavn, ja sætte hende i Kjøbenhavns Castel. Hermed kan sammenholdes Fremstillingen hos Brasch Vemmetofte II 189—194.

med hans Fader og derefter ved den hans Fader aftvungne præcipiterede og vel uhørte Formæling og deraf følgende besynderlige Kroning, Begivenheder, som Kongen, da de vare til Skændsel og Bedrøvelse for ham og det hele Kongehuus, ikke havde kunnet see uden en høist følelig til Marv og Been gaaende Sindsbevægelse, især naar han betænkte, at hans salig Moder derved var bleven piint saameget i levende Live og forhaanet efter hendes Død. Dernæst forekastes det Anna Sophie, at hun havde overvældet den afdøde Konge i hans Svaghed og underkuet ham, mangen Gang til hans egen store Krænkelse. Denne hendes »so *violente* als sträfliche *conduite*« kan Kongen ikke lade ustraffet. Dog vil han ikke gaae frem med den Strængthed, som iøvrigt af saamange retskafne baade geistlige og verdslige Mænd paa alvorlig Forespørgsel er erklæret for retfærdig, men han vil vise ogsaa den forhenværende Dronning Anna Sophie ufortjent Naade. Det paalægges derfor de tre Herrer at begive sig til Anna Sophie og ved at foreholde hende alt det Anførte bringe hende til Erkjendelse og Bekjendelse af, at hun efter en saadan Opførsel ikke vilde have andet at vente end den haardeste Unaade og Straf, dersom Kongen vilde gaae frem imod hende efter hendes for ham saa krænkende og skadelige Opførsel, da hun med strafværdig Forfængelighed ikke havde skyet at hæve sig selv over ham og det hele Kongelige Huus, offentlig havde anmasset sig den kongelige Magt i den afdøde Konges mangeaarige Svaghedstilstand og beriget sig af Undersaatternes Sved og tilbragt sig selv store Skatte og Pretiosa endog fra Skatkammeret paa Rosenborg, men dog samtidig hermed erklære hende, at Kongen af lutter Kongelig Naade og Mildhed uden at være pligtig hertil vil have hendes fremtidige »Gehalt und Etablissement« fastsat paa følgende Maade. Kongen tillader hende at bære Titel af Dronning (vistnok en meget stor Indrømmelse i Christian VI's Øine) samt for Livstid at beholde hendes Fædrengods Clausholm, hvorhen hun skulde begive sig og ikke uden Tilladelse reise bort. Dernæst betales der hende en Apanage af 25,000 Rd. aarlig og en Sum af 100,000 Rd. een Gang for alle til hendes fri Disposition, det tillades hende for hendes Livstid at beholde

Brugen af de hende skjænkede Juveler m. m., hvorimod hun da til Gjengjæld har i allerbedste Form at cedere *bonis*, og som en Følge deraf forbliver i Kongens Eie Alt, hvad hun iøvrigt maatte have, ikke blot rede Penge, Midler og Effecter, men ogsaa »ihre Güter, liegende Gründe und Häuser«.

Ifølge disse Begivenheder blev Vallø atter Kongens Eien- dom. Det nævnes slet ikke særskilt i Rescriptet af 11te Novbr., og der paaberaabes ikke nogen speciel Mangel ved Dronning Anna Sophies Adkomst dertil som afgivende den retlige Hjemmel for Kongen til at tage det. Men hele hendes Formue, uden Hensyn til hvorfra hun havde de enkelte til den hørende Ting, gik over til Kongen og saaledes ogsaa Vallø. Formelt søges Kongens Retsadkomst hertil i Dronning Anna Sophies egen »Cession«. I Rescriptet 11te Novbr. støtter Kongen sig paa Dronning Anna Sophies egen Underkastelse, og i Henhold til denne lader han sig »cedere« alt hendes Gods, og i den Ordre af 19de Decbr. 1730, hvorved det paalægges Geheimeraad Plessen som General-Directeur for Finantserne at lade Vallø modtage paa Kongens Vegne, siger Kongen »Som Dronning Anna Sophie de hende tilhørende Gaarde, Godser og Grunde til os haver afstaaet og fra- traadt«, og i Gavebrevet af 24de Marts 1731 siger Kongen, at han har ladet det »modtage«. At hun i Realiteten var bevæget til slig Cession af Frygt for værre Medfart, er meget muligt, og at Kongen, hvis hun ei havde givet efter, maaskee ved et Magt- sprog havde frataget hende alt hendes Gods og derhos tillige berøvet hende Friheden, er heller ikke utroligt, skjøndt Ingen kan vide det sikkert, da Anna Sophies Familie var mægtig og indflydelsesrig, og Kongen maaskee dog af Hensyn til den vilde have betænkt sig paa at skride til Magts Anvendelse, jvfr. Brasch II 193. Vist er det imidlertid, at dette sidste ikke skete, men at Kongen, saaledes som Sagen virkelig gik til, erhvervede Vallø i Kraft af en Overdragelse fra Dronning Anna Sophie.

Historien har, som Wegener siger, fældet en stræng Dom over Christian VI's Handlemaade i denne Sag; selv hans ivrige Forsvarer Jens Møller maa yttre sig dadlende om den (Skand.

Litt. Selsk. Skr. XXIII 148). Den hele Fremgangsmaade bar Præget af en smaalig Hævnløst, der lidet sømmer sig for en Enevoldskonges ophøiede Stilling, og af en paafaldende Mangel paa Pietet mod sin afdøde Faders Ønsker og Villie. Men hvad særlig Valløe angaaer, fortjener dog den Betragtning at fremhæves, som hidtil ikke er bleven paaagtet, at dette Gods ikke var Dronning Anna Sophies fri og fuldstændige Eiendom, men et Lehn for hende og de Børn, hun maatte faae med Kongen, og deres Descendenter, og det var udtrykkeligt udtalt i Patentet af 21de Januar 1713, at naar hun og de Børn, hun maatte faae med Kongen, og deres Descendenter vare uddøde, hjemfaldt Lehnet med Rette til Kongen. Naar man nu veed, at alle de Børn, Kong Frederik IV havde avlet med Anna Sophie, vare døde i Barnealderen førend Aaret 1730, saa skjønnes deraf, at hun ved Frederik IV's Død selv var den eneste til Lehnet berettigede Person, og at det ved hendes Død i al Fald nødvendigviis maatte hjemfalde til Kongen. Hvad hun gjorde, var saaledes kun dette, at hun frasagde sig Retten til Lehnet for hendes øvrige Levetid, og da der ikke var eller kunde komme andre Berettigede frem, var herved enhver lovlig Hindring for, at Kongen atter fik fuld Raadighed over Valløe, bortfaldet.

Det varede ikke længe, inden Kong Christian VI atter disponerede over Valløe. Om han virkelig var i Forlegenhed med, hvad han skulde gjøre med det, og havde en Slags Følelse af, at han ikke burde beholde det, som Brasch synes at mene (II 191, 195 o. fl.), kan man lade staae hen. Men sikkert er det, at han ved Donation af 24de Marts 1731 skjænkede det til sin Dronning Sophie Magdalene, og med Hensyn til denne Donation maa vel bemærkes, at den — i Modsætning til hvad Tilfældet var med Anna Sophie — var en Gave til fuldkommen fri Eiendom og ikke en Bortforlehning. Donationsbrevet, som er aftrykt i Comm. Indb. Bilag 1ste Række S. 9, lyder udtrykkeligt paa, at Valløe skjænkes og afhændes til Dronningen »til evindelig Arv og Eiendom«, og det siges, at det skal »følge meerhøistbemeldte Vor Høist Elskelige Kjære Gemahl H. M. Dronning

Sophie Magdalene og Arvinger til evindelig Arv og Eiendom«, og at det allernaadigst skal være dem tilladt »at gjøre sig samme saa nyttig, som de godt synes og bedst veed og kan.« Og det hedder ifølge heraf, at Kongen for sig og sine Successorer »kjen-der aldeles ingen Lod, Deel, Ret eller Rettighed at have til eller udi bemeldte Grevskab«, kun at Kongen, som forstod sig af sig selv, forbeholder sig alle Kongelige Regalier og Høiheder, saavidt de ikke særlig ere afstaaede, alle Contributioner saavel ordinaire som extraordinaire m. m.

Det kan overfor disse Gavebrevets aldeles utvetydige Udtryk selvfølgelig ikke komme i Betragtning, at Vallø benævnes »et Grevskab«, og at der i Gavebrevet idelig tales om »Grevskabet Vallø«, thi at Dronningen havde faaet det til fri Raadighed og ikke som et Lehn, er af Gavebrevets Indhold klart nok. Betydningen af, at Vallø benævnes et Grevskab, kan kun være den, at det vedblev at nyde alle de med et Grevskab forbundne Privilegier, saasom det saakaldte grevelige Frihedshartkorn, Forstrandsret, Dannefæ m. m. (Gr. Privil. 25de Mai 1671 §§ 9, 15, 18); men iøvrigt var det i sit Væsen en fri Eiendom. Dronningen kunde efter Gavebrevets Indhold sælge det, bortgive det og overhovedet disponere over det *inter vivos* og *mortis causa* paa enhver lovlig Maade ligesom en fuldkommen Eier, og der var ikke stipuleret nogensomhelst Hjemfaldsret for Kronen i Tilfælde af visse Liniers Uddøen eller deslige.

Dronning Sophie Magdalene, som saaledes havde fuldstændig Dispositionsret over Vallø, grundlagde deraf det nuværende adelige Stift, hvis Jordtilliggende ikke senere er bleven forøget ved nogen Kongelig Gave eller deslige, ved Fundats af 28de November 1737, under s. D. confirmeret af Kongen (trykt i Comm. Indb. Bilag 1ste Række S. 10 fl.). Om dens Indhold og Betydning vil der senere blive handlet.

B. Wemmetofte.

Hovedbestandelene af Wemmetofte Klosters Eiendom, nemlig Gaardene Wemmetofte og Høistrup, ere ved Kjøb fra Private

erhvervede af Christian V's Dronning Charlotte Amalie. Denne virksomme Dame samlede en stor Mængde Gods, som hun besad som Privateiendom ved Siden af en Deel Staten tilhørende Gods, der af Kongen var hende overladt paa Livstid. Efter ved Kong Christian V's Død den 25de August 1699 at være bleven Enke, levede Charlotte Amalie i henved 15 Aar, indtil hun den 27de Marts 1714 afgik ved Døden paa det hende tilhørende Slot Charlottenborg i Kjøbenhavn. Hendes Efterladenskab deelted da ved et lovligt Skifte mellem hendes overlevende Børn, nemlig Kong Frederik IV, Prinds Carl og Prindsesse Sophie Hedevig.

I Brasch's Skrift om Wemmetofte II 63 findes en udførlig Angivelse af, hvorledes Jordegodset efter Vurdering deelted imellem de tre Søskende, en Angivelse, af hvilken man tillige faaer et Begreb om Dronningens store Formue. Frederik IV fik Søholm, Dronninglund med Dronninggaard og Børglum Kloster samt Dronningens mindre Kjøbstadeiendomme; Prinds Carl fik Wemmetofte og Høistrup tilligemed Charlottenborg Slot og desforuden Amalienborg Lysthavn og Papirmøllen paa Strandveien; Prindsesse Sophie Hedevig fik Giørsløv og Erikstrup, med hvilke sidste Eiendomme der dog senere foregik den Forandring, at Sophie Hedevig efter Kongens Ønske byttede dem med ham mod Dronninglund med tilhørende Dronninggaard og Børglum Kloster. De Eiendomme, som Enkedronningen kun havde besiddet paa Livstid, faldt naturligviis uden videre tilbage til Kronen ved hendes Død, saasom Frederiksdal, Bagsværd og Gjentofte Gaard og hendes Livgeding Nykjøbing Slot paa Falster.

Wemmetofte og Høistrup bleve saaledes Prinds Carls Eiendom, og ved hans Død den 8de Juli 1729 arvedes de af Søsteren Prindsesse Sophie Hedevig, som tillige overtog hans betydelige Gjæld, der forøvrigt ikke lidt oversteg disse Godsers Værdi, jvfr. Brasch II 185. At faae denne saavel som hendes egen Gjæld betalt, var en Hovedgjenstand for Prindsessens Bestræbelser og Ønsker i hendes tilbagestaaende Leveaar. Til dette Øiemed solgte hun de hende tilhørende 3 Godser i Jylland, Dronninglund med Dronninggaard, Børglum Kloster og Hals Ladegaard, og den indkomne Kjøbesum 60,000 Rd. i Kroner anvendtes til Afdrag paa

Gjælden. Men dette forslog ikke. En yderligere Hjælp til at afbetale Gjælden fik hun derved, at Kong Christian VI betydelig forhøiede hendes Apanage, navnlig lod hende efter Prinds Carls Død beholde hele hans Apanage foruden hendes egen. Ved alle disse Midler lykkedes det hende at afbetale Gjælden, saaledes at der ved hendes Død kun var et Par i Forhold til den efterladte Formue ubetydelige Poster tilbage, jvfr. Brasch II 213—214. I hendes Besiddelsestid foretoges der et for Wemmetofte og Høistrup Godser meget fordeelagtigt Mageskifte med Kongen, hvorved der fra Høistrup afgaves Frøsløv By m. m., hvorimod der erhvervedes alt det Gods af Giørsløv, som laae indblandet mellem Wemmetofte og Høistrup Godser, samt nogle Kirker, jvfr. Mageskifteskjøde af 29de August 1732 i Comm. Indb. Bilag 1 Række S. 52.

Prindsesse Hedevig Sophie døde ugift d. 13de Marts 1735. I Overeensstemmelse med, hvad der tilstodes Enhver, som ikke efterlod sig Livsarvinger, erholdt hun under 24de November 1731 en saakaldet *Facultas testandi*, d. v. s. en Kongelig Bevilling til at disponere over hendes Formue ved Testament paa den Maade, som hende selv lystede og godt syntes, og i Henhold til denne oprettede hun et Par Maaneder førend hendes Død under 19de Januar 1735 et Testament, ved hvilket Wemmetofte og Høistrup Godser og Gaarde legeredes til et Kloster. Man maa iøvrigt ingenlunde forestille sig, at hun anvendte hele sin efterladte Formue til at grundlægge Wemmetofte Kloster og i sit Testamente reent forbigik hendes Intestatarvinger Broderbørnene Kong Christian VI og Prindsesse Charlotte Amalie. Tværtimod gik den første Bestemmelse i Testamentet ud paa, at disse skulde være hendes Arvinger paa den Maade, Loven foreskrev, nemlig Kongen for $\frac{2}{3}$ og Prindsesse Charlotte for $\frac{1}{3}$, og derhos skjænkedes der endog særlig Kongen Sorgenfri Slot (med Indbo og Udstyr), som han i sin Tid havde foræret hende.¹⁾ Bestemmelsen om Wemme-

¹⁾ Prindsessen eiede betydelig Formue foruden Wemmetofte og Høistrup Godser. Ved Delingen tilfaldt der efter Fradrag af alle Omkostninger og af hendes Gjæld endda Kongen 105,000 Rd. (foruden Sorgenfri) og Prindsesse Charlotte 52,000 Rd., jvfr. Brasch II 216.

tofte og Høistrup Godsers Bortgivelse til et Kloster fremtræder saaledes, juridisk betragtet, som en legatarisk Disposition, jvfr. iøvrigt Brasch II 215.

Sophie Hedevig havde i hendes Testament overladt og anmodet Kongen om, ifald hun ved Døden skulde afgaae, førend hun havde besørget Klosterets hele Indretning, da at affatte de fornødne Bestemmelser i saa Henseende i Overensstemmelse med de Antydninger, som indeholdes i hendes Testament, og efter Mønster af Roeskilde Kloster. Da dette Tilfælde indtraadte, gav Kong Christian VI selv ifølge den ham saaledes overdragne Bemyndigelse under 10de Juni 1735 Klosterets Fundation, idet han udtrykkelig i Forordene til denne udtaler, at han vil stille Klosterets Indretning i Værk ifølge hans høisalige Fasters Testament og andre efterladte Efterretninger om hendes Villie. Hvorledes baade en Deel paa Sedler skrevne Antydninger, som Prindsessen havde nedskrevet paa hendes sidste Sygeleie, bleve tagne i Betragtning, og hvorledes ved Fundatsens Affattelse de Mænd toges paa Raad med, som bedst kjendte hendes Villie og Hensigter, er fremstillet hos Brasch III 7—8.

Til denne korte historiske Oversigt skal endnu kun føies den Bemærkning, at Wemmetofte i Tidernes Løb flere Gange er bleven betænkt med Gaver og Legater af Private, saasom ved Geheimeraad Plessens Gavebrev confirmeret under 26de April 1735, ved Etatsraad Høielses Testament af 21de December 1772 o. fl., samt ved flere andre Gaver, jvfr. Comm. Forhandl. S. 122.

II.

Stiftelsernes Oprindelse, betragtet fra det retlige Synspunct.

A. Med Hensyn til Valløe.

I den parlamentariske Commissions Betænkning S. 17 har Commissionens Fleertal fremsat en Række Betragtninger dels angaaende Betydningen af Kong Christian VI's Gave af Valløe med Tilliggende til Dronning Sophie Magdalene, dels angaaende de Begivenheder, som forefaldt med Hensyn til Dronning Anna Sophie efter Frederik IV's Død, dels angaaende Dronning Sophie Magdalenes og Christian VI's Opfattelse af deres Forhold til Valløe Stift, sigtende til at godtgjøre, at Valløe Stift ikke i Forhold til Staten er selvstændig og uafhængig Eier af de Midler, som ere i dets Besiddelse. Af disse Betragtninger ere de, som angaae Christian VI's Bortgivelse af Valløe, de vigtigste, da de angaae det egentlige Hovedspørgsmaal i denne Sag, nemlig Forstaaelsen af Kongelovens Bestemmelser, forsaavidt vedkommer Spørgsmaalet om Kongens Ret til at disponere over Kronens Midler og Retsvirkningerne af slige Dispositioner. Vi skulle derfor først dvæle ved dem.

Commissionens Fleertal bemærker »Betydningen ligeoverfor Efterfølgerne paa Thronen af en saadan Overdragelse af Statsmidler fra en absolut Konge til hans Dronning eller andre Medlemmer af det Kongelige Huus, er bleven forskjellig opfattet.

For os er det klart af Kongelovens §§ 19, 20 og 26, at Kongens Midler vare eensbetydende med Statens; at hvad der var erhvervet for disse, ingensinde maatte adskilles som privat Eiendom for Medlemmer af det Kongelige Huus, men af hvad der af Statsmidler overdroges disse, under hvad Form det end maatte være, havde de hun Nytte og Brug for deres Livstid, forsaavidt den til enhver Tid regjerende Konge ikke heri gjorde Forandring; Arvekongen (Staten) beholdt bestandig Eiendomsret dertil. Det følger heraf, at en Stiftelse, grundet paa slige Midler, ikke kan blive til en juridisk Person, der kan gjøre Eiendomsret gjældende ligeoverfor Staten eller vinde Hævd paa disse Midler, fordi Staten har ladet Stiftelsen beholde Brugen deraf i en længere Aarrække. Vi bemærke dette kun i Modsætning til, hvad der tidligere i Thinget fra en anden Side er gjort gjældende, men finde det iøvrigt ikke nødvendigt her at udvikle det nærmere, idet Spørgsmaalet i nærværende Tilfælde er afgjort af de Paa-gjældende selv derved, at Christian VI ikke anerkjendte Frederik IVs Gavebrev til Anna Sophie for gyldigt efter Giverens Død, og Sophie Magdalene kun hævdede Gyldigheden af hendes Gemals »Donation« for sin Levetid. I den Foundation, som udstedtes for det af Grevskabet Valløe dannede »Kongelige Frøken Stift«, bestemte hun nemlig i den 32te Artikel, at hun for sin Levetid reserverede sig fuldstændig Disposition og frie Hænder over Stiftelsen, men i kommende Tider skulde den altid dependere af »Kongens Majestæt«, og hun anbefalede den derfor paa det Eftertrykkeligste til en bestandig kongelig Velvillie, i Tillid til, at den til enhver Tid regjerende Konge vilde blive Stiftet med Kongelig Naade bevaagen. I den 32te Art. paalagde hun Abbedissen i hele Stiftets Navn at ansøge enhver ny Konge om Kgl. Confirmation paa Fundatsen og de Stiftet givne Privilegier. Christian VI tiltraadte i Et og Alt denne Betragtning ved at confirmere Fundatsen i sin Heelhed og ved denne Leilighed selv at »recommandere Stiftelsen til alle sine Arve-Successorer i Regjeringen.«

Hovedpunctet er den Sætning »at hvad der er erhvervet for Statens Midler ingensinde maatte adskilles (fra Staten) som

privat Eiendom for Medlemmer af det Kongelige Huus, men af hvad der af Statsmidler overdroges disse, under hvad Form det end maatte være, havde de kun Nytte og Brug for deres Livstid, forsaavidt den til enhver Tid regjerende Konge ikke gjorde Forandring heri; Arvekongen (Staten) beholdt bestandig Eienomsret dertil.« Til Støtte for denne Opfattelse henvises der til Kongelovens Art. 19, 20 og 26, uden at det iøvrigt nærmere paavises, hvorledes dette Resultat skulde komme ud af disse Artikler, eller hvilken Rolle enhver enkelt af dem skulde spille i den Slutningsrække, ad hvilken Commissionens Fleertal er naaet til sin Overbeviisning. Det bliver derfor nødvendigt at betragte samtlige disse Artikler noget nærmere for at undersøge, hvorvidt og hvorledes de vedkomme det foreliggende Spørgsmaal.¹⁾

¹⁾ Kongelovens Art. 19: »Og efterdi Fornuften og den daglige Forfarenhed noksom lærer, at en samlet og sammenknyttet Magt er langt stærkere og af større Kraft og Fynd end den, som er adskilt og adspredt, og jo større Vælde og Herredømme en Herre og Konge besidder, jo tryggere lever hans Undersaatter for alle udvortes Fjenders Anfald; da ville Vi ogsaa, at disse Vore Arve-Kongeriger Danmark og Norge samt alle de dertil hørende Provindser og Lande, Øer, Fæstninger, Kongelige Herligheder og Rettigheder, Klenodier, Penge og alle andre Mobilier, Krigsmagt og Rustning baade til Lands og Vands, saavel som ogsaa alt hvis Vi nu med sær Eieres Ret besidde, eller herefter enten af Os eller Vore Efterkommere med Sværdet vindes, eller ved Arv og nogen anden lovlig Titel og Middel forhverves kan, altsammen, intet undtaget, skal uskiftet og udeelt være og blive under een Danmarks og Norges Enevolds Arve-Konge; de andre Prindser og Prindsesser af Blodet lade sig nøie med Haabet og bie, indtil Raden omsider kommer til dennem og deres Linier, een efter anden«; Art. 20: »Og saasom Vi nu i Foregaaende have anordnet, og som en høist nødvendig Artikel i denne Kongelov alvorligen ville, at skulle ubrødeligen og uden al Imodsigelse holdes, at nemlig disse Vore Riger, og alle de Lande, som Vi nu virkeligen besidde, eller og i Fremtiden kunde have Arve-Ret og billig Tiltale til, ingenlunde maa adskilles, skiftes eller deles; Saa ville Vi ogsaa at da derimod de andre Kongelige Børn med nødvendig og reputerlig Underhold, deres Stand nogenlunde gemász, af Kongen for sørges, hvormed de og i alle Maader skulde lade sig nøie, enten de i rede Penge eller i Land-Gods blive aflagt, og dersom Land Gods,

Ved Kongelovens Fortolkning maa man — hvad vel neppe vil blive bestridt — gaae ud fra den Sætning, at Kongen har Magt og Myndighed til Alt, hvad der ikke tydelig er ham formeent i selve Kongeloven. Det følger af Enevoldsregjeringens Grundprincip og af den Fortolkningsregel, som Kongeloven selv

være sig under hvad høi Ære-Titel det være kan, dem forundes og tillægges, skulle de den aarlige Indkomst, Nytte, Brug og Frugt aleneste deraf deres Livs Tid have sig at tilegne; Eiendommen samt al Kongelig Overmagt stedse hos Kongen forblivende; Hvilket og iligemaade om Dronningens Livgedinge er at forstaae«. Kongelovens Art. 26: »Hvad som nu udi foregaaende om Kongens Enevolds Herredømmes Magt og Høihed sagt er, og dersom Noget ellers kunde være, som ikke nu især var udtrykkeligen forklaret, er tilsammen korteligen begrebet i disse faa, men fyndige Ord: At Danmarks og Norges Konge er en fri Høistfuldmægtig Enevolds-Arve-Konge, saa at alt hvis om en absolut Souverain Christen Arve-Konge kan til Bedste siges eller skrives, det skal altsammen ogsaa om Danmarks og Norges Enevolds Arve-Konge udi den yndeligste og bedste Mening forklares og udtydes Og eftersom den daglige Forfarenhed og andre Landes ynkelige Exempel noksom udviser, hvor skadeligt det er, naar Kongers og Herrers Mildhed og Fromhed saaledes misbruges, at deres Magt og Myndighed af en og anden, ja endog undertiden af deres egne nærmeste og høiest betroede Tjenere, fast usynligen dem beskjæres, og i saa Maade det gemene Bedste ligesaavel som Kongerne selv lider største Forfang og Afbræk, saa at det mangesteds høilighen havde været at ønske, at Konger og Herrer med større Nidkærhed havde holdet over deres Myndighed, end tit og ofte skeet er; da ville vi og alvorligen have Vores Efterkommere Enevolds Arve-Konger over Danmark og Norge befalet, at de med et nidkjært og vaagent Øie give Agt paa at holde deres Arve-Rettighed og absolute Souverain, det er Enevolds-Magtes, Høihed uforkrænket, ligesom den nu af Os her udi denne Kongelov til evindelig Arv fuldkommen er forestillet; og derfor ogsaa til dens ydermere Bestyrkelse nu hermed strengeligen byde og befale, at dersom nogen, være sig hvem det være kunde, skulde understaae sig at udvirke eller forhverve Noget, som kunde i en eller anden Maade være Kongens absolute Souveraine Enevolds-Magt til Afbræk og Forfang, skal dog alt, hvis saaledes kan være tilsagt og erlanget, holdes for usagt og ugjort, og de, som sig sligt forhvervet eller tilsneget have, straffes som de, der Majestæten beleidiget og imod Kongens Enevolds Herredømmes Høihed groveligen sig forgrebet have.«

opstiller i Begyndelsen af Art. 26, hvor det siges »at Alt, hvad om en absolut Souverain Christen Arve-Konge kan til Bedste siges eller skrives, det skal altsammen ogsaa om Danmarks og Norges Enevolds Arve-Konge udi den yndeligste og bedste Mening forklares og udtydes.« Det kommer altsaa an paa af selve Kongeloven at eftervise Indskrænkninger i Kongens Ret til at disponere over Statens Midler. Den første Bestemmelse, som frembyder sig til Overveielse i denne Retning, er Kongelovens Art. 19.

Foreløbig skal det med Hensyn til denne Art. indrømmes, at den ikke kan siges alene at angaae Statshøihedsretten og alene at foreskrive, at den ikke maa deles eller overdrages til Andre, saaledes at en politisk Adskillelse eller Adspjittelse af Land og Rige derved bevirkes. Rigtignok kunde Begyndelsen baade af Art. 20 og af Art. 27, hvorved der er henviist til Art. 19, give Grund til at antage dette, da disse Artikler gjentage Kongelovens foregaaende Regel saaledes, at »alle de Lande, som vi nu besidde m. m., ingeniunde maa adskilles, skiftes eller deles«, og at »een alene skal være Enevolds Konge og Herre over disse Riger og alle os underliggende Lande«, Udtryk, hvorved der alene kan være tænkt paa Høihedsretten. Men Ordene i selve Art. 19 ere saa bestemte, at de maa antages at angaae ogsaa det privat-retlige Eiendomsforhold, eftersom der ikke blot nævnes »Provindser og Lande«, men ogsaa »Klenodier, Penge og alle andre Mobilier«, og det kan heller ikke nægtes, at Rigets Styrke vilde kunne svækkes ikke blot ved en Adspjittelse af Landene og Provindserne, men ogsaa ved en Deling af Statsformuen, hvorfor Lovgrunden til en vis Grad kan siges ogsaa at kræve dennes Udelelighed.

Undersøge vi nu, hvad Art. 19 foreskriver, vil det sees, at der i den aldeles ikke staaer, at Kongen ikke maa afhænde Noget af Statsformuen eller foretage sig Noget, hvorved nogen Deel af Statens Midler skilles fra den, men Artiklen bestemmer kun, at Rigerne samt alle dertil hørende Provindser og Lande, Øer, Fæstninger, Kongelige Herligheder og Rettigheder, Klenodier, Penge og alle andre Mobilier, Krigsmagt og Rustning til Lands og til Vands saavel som ogsaa alt, hvad Kongen nu med sær

Eiers Ret besidder eller herefter af ham eller hans Efterkommere med Sværdet vindes, eller ved Arv eller nogen anden lovlig Titel eller Middel forhverves kan, altsammen, intet undtaget, skal uskiftet og udeelt være og blive under een Danmarks og Norges Enevolds Arve-Konge, hvorimod de andre Prindser og Prindsesser af Blodet skulle lade sig nøie med Haabet og bie, indtil Raden omsider kommer til dem og deres Linier, en efter anden. Der siges kun, at »Alt skal uskiftet og udeelt være og blive under een Danmarks og Norges Enevolds-Arve-Konge«. Men det, at Noget skal »være og blive uskiftet og udeelt«, betyder ingenlunde det samme, som at Intet deraf maa afhændes; Ordene Skifte og Deling have kun Hensyn til saadanne Tilfælde, hvor en fælleds Retsgjenstand deles mellem de Lodberettigede, og navnlig til Arvedeling, men under disse Ord og Udtryk falde ingenlunde de Tilfælde, hvor en Eier fraskiller Noget af sin Eiendom ved Afhændelser, hvad enten det er til Gave eller Salg; man siger hverken i Lovsproget eller i daglig Tale om ham, at han skifter og deler sin Eiendom. Hvad der i Art. 19 forbydes, er alene Skifte og Deling ikke blot af Landene men af Statsformuen med dem, der ellers vilde være at ansee som Lodberettigede med Kongen ifølge Arverettens almindelige Grundsætninger, hvilken Tanke i en anden Form træder os imøde i Artiklens Slutningsbestemmelse, som tydeliggjør den foregaaende Regel om, at Medarvingerne (de andre Prindser og Prindsesser af Blodet) ingen Krav have paa Lod og Deel i Riget eller Rigsformuen, ved at udtale den Følgeslutning, at de skulle lade sig nøie med Haabet om eengang at faae det Hele under Eet, naar Raden kommer til dem. Skulde Art. 19 indeholde et almindeligt Forbud imod, at Kongen afhændede eller udskilte Nogetsomhelst af Statsformuen, der engang paa lovlig Maade var kommen til at høre dertil, maatte man i Ordene »altsammen intet undtaget skal uskiftet og udeelt være og blive under een Danmarks og Norges Enevolds Arve-Konge« indlægge den Betydning, at alle de i Art. 19 nævnte Gjenstande ikke blot ved Forgjængerens Dødsfald skulde tilfalde den efterfølgende Konge uformindsket og ubeskaaret, men ogsaa bestandig vedblive at

være hos ham og ikke nogensinde maatte frakomme ham. Men ligesom en saadan Betydning efter det ovenfor Bemærkede ikke kan forbindes med Ordene »uskiftet og udeelt være og blive«, saaledes vilde den nævnte Forstaaelse af Artiklen føre til de urimeligste Resultater. Thi det maa vel mærkes, at Artiklen for det Første ikke undtager Noget end ikke rede Penge eller Mobilier, og fremdeles, at den ikke indskrænker sig til at handle om Bortgivelse, men omfatter enhver Afhændelse eller Fraskillelse, ogsaa Salg, Pantsættelse, Bytte o. s. v. Deraf følger, at hvis Ordene »uskiftet og udeelt være og blive« virkelig havde den angivne Bemærkelse af »uformindsket og uadskilt være og blive«, vilde Art. 19 komme til at indeholde et ubetinget Forbud imod enhversomhelst Disposition over Statens Midler og gjøre Alt, hvad der tilhører Staten, lige ned til rede Penge, aldeles urørligt og uafhængeligt. Danmarks Enevolds-Konge vilde herved blive bunden saaledes, at han i Virkeligheden slet ikke kunde regjere, især hvis man tænker sig, at Følgen af, at Kongen imod Art. 19 afhændede Noget af Statens Midler, skulde være den, at saadan Handling som ugyldig kunde omstødes. Selv om det antages, at den Konge, som havde foretaget Afhændelsen, i Reglen ikke vilde kuldkastrer sin egen Handling, men at først Eftermanden var berettiget og forpligtet til at inddrage det Afhændede for saaledes attet at samle Alt det, som havde været Statens, vilde jo heraf følge, at intet Menneske kunde inklade sig i Retshandler med Kongen af Danmark. Et Forbud af denne Art, imod at Kongen paa hvilkensomhelst Maade afhænder af Statens Midler, løst eller fast, findes heller ikke nogetsteds i Verden; thi det vilde indeholde en fuldstændig Urimelighed. En anden Sag er, at der har existeret og endnu existerer Forbud imod, at Konger afhænde enkelte bestemte Arter af Statsejendom, f. Ex. Domainer, eller dog Bestemmelser om, at de kun med Repræsentationernes Samtykke kunne afhænde dem. Men nogen saadan Regel kan ikke udledes af Art. 19, som, hvad der bør fremhæves, netop slet ikke nævner Landejendomme. Art. 19 indeholder altsaa kun en Forskrift om, at ved en Konges Død Alt uden Skifte og Delling gaaer over til Efterfølgeren paa Thronen, og at de andre

Medlemmer af Kongehuset, om de end maatte være den afdøde Konges personlige Arvinger, ikke have Ret til at kræve nogen-
 somhelst Lod og Deel deri. Saaledes er Artiklen ogsaa altid
 bleven forstaaet og anvendt. Thi paa den ene Side have de
 danske Enevoldskonger lige ned til de nyeste Tider i forekom-
 mende Tilfælde hævdet, at det ikke paahvilede Efterfølgeren paa
 Thronen at skifte det, som efterlodes af Forgjængeren, med de
 andre Prindsere og Prindsesser, og der vides derfor ingensinde at
 have været holdt Skifte efter afdøde Konger, selv ikke hvor
 disses personlige Arvinger ikke vare Thronfølgerens Sødskende,
 f. Ex. ved Frederik VI's Død; Efterfølgeren tog uden videre
 Alting, og hvis han tillagde den afdøde Konges personlige Ar-
 vinger Noget af det, som Forgjængeren havde efterladt, var det
 heelt og holdent en Naadesbeviisning, hvortil han ikke i mindste
 Maade var forpligtet¹⁾. Men paa den anden Side har det aldrig
 været draget i Tvivl, at Kongen af Statens Midler kunde af-
 hælde, ja ligefrem bortgive baade Penge og fast Eiendom, og
 der er, afseet fra Tilfælde af Confiskation efter Dom²⁾, ingen-
 sinde forekommet noget Exempel paa, at Kongerne have taget
 tilbage, hvad der af dem selv eller deres Formænd var bortgivet.
 Uden at tale om Salg eller Mageskifte, haves der mangfoldige
 Exempler paa, at Kongerne have bortgivet Jordegods, og Gave-
 modtagernes fuldkomne Ret til at beholde det Givne, og, for-
 saavidt det var givet dem til fri Eiendom, disponere derover ved
 Salg og paa enhver anden lovlig Maade, er aldrig bleven draget
 i Tvivl. Saaledes bortgav Christian V Samsøe til Sophie Amalie
 Moth og deraf blev senere oprettet et Grevskab for hende og
 hendes Afkom, den nuværende Danneskjoldske Familie (Rasmussen
 Om Gisselfeldt 185); Frederik III bortskjænkede i 1667 Hagenskov

1) Havde en modsat Grundsætning været gjældende, maatte der jo ved
 hver Konges Død have foregaaet et lovligt Skifte; men til saadanne
 Skifter findes der intet Spor, og der opbevares, efter hvad jeg har
 bragt i Erfaring, intet Document indeholdende noget Skifte efter
 Danmarks Enevoldskonger i Geheimearchivet.

2) Herpaa haves flere bekendte Exempler, saasom Ulfeldt, Kay Lykke,
 Griffenfeldt, Struense.

i Fyen til fri Eiendom til Niels Banner, der i Anledning heraf gav Godset Navn af Frederiksgave (Trap II 678 og T. Beckers danske Herregaarde); Christian V skjænkede A. L. Knuth Tybjerggaard til fri Eiendom ved Gavebrev af 31te Decbr. 1678 (Rasmussen Om Gisselfeldt 148); Christian VI forærede J. S. Schulin Frederiksdal Slot med Tilliggende til fri Eiendom (J. Møller Mnemosyne II Anh. p. LIII, Beckers danske Herregaarde); samme Konge skjænkede ved Gavebrev af 30te Decbr. 1730 Chr. L. Plessen Bognæs Land med Ougaard (Mnem. II 120); Frederik V skjænkede Bregentved Hovedgaard med tilhørende Bøndergods til A. G. Moltke (Trap I. 1. 386 og Beckers danske Herregaarde¹); Christian V skjænkede Maribo Klosters Bygninger og Have til E. C. Knuth ved Resolution af 29de Juni 1695 (Danske Saml. V 224 Note); Christian V forærede Overjægermester V. J. Hahn hele Landsbyen Tøtterup paa Kjøbenhavns Amt, af hvis Jorder denne dannede sig en stor Hovedgaard, som fik Navnet Hjortespring (Wegener, Om Abrahamstrup i Ann. f. nord. Oldk. for 1855 S. 235); Christian VI skjænkede ved Gavebrev af 16de Juli 1744 Hørbygaard til Geheimeraad v. der Lühe, som senere solgte det til den Castenskjoldske Familie, der endnu eier dette Gods (Beckers D. H.); Christian VII skjænkede i 1772 Dronninggaard som fri Eiendom til Geheimeraad V. D. W. v. Staffeldt, der nogle Aar efter solgte det til en Mand, fra hvem det atter solgtes til den de Coninckske Familie (Beckers D. H.). Disse Exempler ere ingenlunde med særlig Møie opsøgte, men saa at sige grebne ud af Mængden; de kunde let forøges med mangfoldige andre. Under de første souveraine Konger bleve disses Yndlinge navnlig hyppigt aflagte med Gaver af Kronens anseeligste Godser (Wegener i Ann. f. nord. Oldk. f. 1855 S. 233)²).

¹) Derimod erhvervede A. G. Moltke ved Kjøb de langt værdifuldere Eiendomme Thurebyholm, Juellinge, Tryggevælde m. m., inden han af det saaledes samlede Gods oprettede Grevskabet Bregentved, jfr. Trap I 1 443 jfr. 497 og 508 (den nye Udg.).

²) Et Par andre Exempler paa Chr. V's Gavmildhed mod Hof-Yndlinge, til hvem han skjænkede betydeligt Jordegods paa Lolland, findes i F. R. Friis Hist. topogr. Efterretninger om Musse Herred S. 89, 150.

Ingensinde forekommer der Noget, som i mindste Maade antyder, at Kongerne have anseet sig for berettigede til at tage saadanne Gaver tilbage. Selv i trange Tider og under den største Pengeforlegenhed, hvor ellers andre Resourcer bleve benyttede til det Yderste, finde vi ikke Exempler paa, at Kongerne grebe til det Middel at tage bortskjænket Gods tilbage eller at løse solgt Gods tilbage igjen, hvor slig Reluitionsret ikke ved Afhændelsen var forbeholdt. Betegnende er det derimod, at naar Kongerne ønskede at erhverve bortgivet Gods tilbage, sees de at have handlet med Besidderen derom og kjøbt det af ham ligesom den ene Privatmand af den anden. Exempel herpaa frembyder Bregentved. Det blev først af Christian VI i 1734 skjænket til General Poul Løvenørn (Vendelbo), men da Kongen fik Lyst til at erhverve det igjen for at indrette det til Dronningens Søster, Fyrstinden af Ostfriesland, kjøbte han det i 1740 tilbage fra General Løvenørns Søn for 65,000 Rd. (Beckers D. H. og Trap I. 1. 386). Senere skjænkede Frederik V det, som foran omtalt, til A. G. Moltke.

Efterat vi have seet, hvorledes Kongelovens Art. 19 er at forstaae, skal det indrømmes, at den parlamentariske Commissions Fleertal har Ret i, at Kongeloven ikke skjælnet mellem Kongens og Statens Eiendom. Paa den ene Side maa man sige, at ifølge Kongeloven Alt, hvad Kongen erhverver paa krigersk eller fredelig Viis, bliver Statens, saaledes at der ikke eksisterer nogen privat Eiendom for Kongen, adskilt fra Statsmidlerne; paa den anden Side maa det erkjendes, at Kongen efter Kongeloven og i Kraft af sin absolute Magt, saalænge han lever, fuldstændigt raader over Statens Midler med samme Frihed, som en privat Eier over sit eget Gods. Det var Forfatningens Princip, saaledes som Geheimearchivar Conferentsraad Wegener bemærker i Comm. Indb. Bilag 2 Række S. 7. Alt, hvad man nu vilde kalde Statens Eiendom, var undergivet den regjerende Konges uindskrænkede Dispositionsret, saalænge han levede, men paa den anden Side faldt Alt, hvad der ved hans Død forefandtes i hans Eie, udeelt til Efterfølgeren paa Thronen. Ved hvem og hvorledes Kongen bestyrede eller lod bestyre en eller anden Eien-

dom, synker ned til at blive en underordnet tilfældig Omstændighed, der ikke kan have nogen Indflydelse paa Forholdets retlige Opfattelse og Behandling. I Almindelighed bleve Kongens Godser bestyrede af det Kongelige Rentekammer, selv hvor Godset var tilfaldet Kongen som testamentarisk Arv, f. Ex. Baadesgaard paa Lolland, der af den i Aaret 1782 afdøde Prindsesse Charlotte blev testamenteret Kongen. Men der forekommer vistnok Exempler paa, at Konger have bestyret dem tilhørende Godser i andre Former, der mere antyde, at de betragtede dem som deres private Eiendom. Saaledes skal Frederik VI have betragtet og behandlet Frederiksværk som en ham privat tilhørende Eiendom, der var tilfaldet ham som Medgift med Dronning Marie Sophie Frederikke. Men det kan efter Kongelovens Art. 19 ikke være tvivlsomt, at en saadan Opfattelse ikke kunde tillægges nogen Gyldighed. Godset maatte, uanset Bestyrelsesmaaden, dog træde i det samme retlige Forhold til Staten.

Ifølge det Anførte ligger der altsaa i Kongelovens Art. 19 ikke nogen Hindring for, at Kongen kunde give det ham eller — hvad dermed er eenstydigt — Staten tilhørende Jordegods bort, saaledes at Modtageren blev fuldkommen Eier deraf. Herimod kan der ikke udledes noget Beviis af Kongelovens Art. 26. For saavidt denne Artikel bestemmer stræng Straf for den, som understaar sig at udvirke eller forhverve Noget, som kunde i en eller anden Maade være Kongens Souveraine Enevolds Magt til Afbræk og Forfang, og derhos fastsætter, at Alt, hvad saaledes kan være tilsagt og erlanget, skal holdes for usagt og ugjort, kan hermed ikke være sigtet til den eller dem, som lade sig skjænke Noget, være sig Penge eller Jordegods, af Kongen; thi det gjør ikke nogen Indskrænkning i Kongens Enevoldsmagt, men han vedbliver at være ligesaa souverain enevældig efter Gaven som tilforn. Men der er sigtet til dem, som maatte udvirke eller forhverve Resolutioner eller Regjeringsforanstaltninger hos Kongen, hvorved dennes Enevoldsmagt lider Afbræk, f. Ex. Bestemmelser om, at Kongen skal være bunden til at benytte visse bestemte Institutioners Medvirken til visse bestemte Ting, eller hvorved

Kongen definitivt gav Afkald paa en eller anden Myndighed, f. Ex. Ret til at udnævne visse Embedsmænd. De, der understaae sig hertil, skulle, om de end maatte have faaet Kongen overtalt til at følge deres Raad og Tilskyndelse og skjænke deres Forslag sit Bifald, ikke dermed være angerløse, men tvertimod ansees som dem, der have beleidiget Majestæten og grovelig foregrebet sig mod Kongens Enevolds Herredømmes Høihed. Det følger af sig selv, at man heller aldrig i Praxis har betragtet og behandlet Enhver, der modtog Jordegods som Gave til fri Eien- dom af Kongen, som Majestætsforbryder; havde man gjort det, maatte vi have truffen Majestætsforbrydersager i Sneseviis under de første Enevoldskonger.

Men det Spørgsmaal kan opkastes, om Kongen, ihvorvel han iøvrigt frit disponerer over Statens Gods og saaledes ogsaa kan bortgive dens Jordeiendomme, dog ikke var udelukket fra at gjøre Gaver til Personer af Kongehuset. Commissionens Fleertal har paastaet, at »af hvad der af Statsmidler overlodes Medlemmerne af Kongehuset, under hvad Form det end maatte være, havde de kun Nyttens og Brugens for deres Livstid, forsaa vidt den til enhver Tid regjerende Konge ikke heri gjorde Forandring; Arvekongen (Staten) beholdt bestandig Eiendomsretten dertil.«

Det eneste Bud i Kongeloven, som paa nogen Maade kunde anføres herfor, maa være dens Art. 20; thi det er i det Foregaaende udviklet, at hverken Art. 19 eller Art. 26 indeholde nogen Indskrænkning for Kongen i at bortgive Statens Gods, løst eller fast, til hvem, han vil.

Der bliver altsaa kun Spørgsmaal om Kongelovens Art. 20.

For det Første er det nu klart, at der af den ikke kan være Tale om at udlede en saa almindelig Sætning, som Commissionens Fleertal vil, naar den taler om, hvad der af »Statsmidler« overlades Medlemmer af Kongehuset. Spørgsmaalet kan alene opstaae med Hensyn til fast Eiendom¹⁾, og der kan ikke

¹⁾ Artiklen nævner endog kun »Landgods«, men det maa vel erkjendes, at hvad der gjælder om Landgods, ogsaa maatte finde analogisk Anvendelse paa andre faste Eiendomme; Aarsagen til, at kun Landgods nævnes, er vel den, at man, da andre Arter af fast Eiendom ikke

af Art. 20 udledes Nogetsomhelst med Hensyn til andre Arter af Gods, saasom Penge, Kostbarheder, Gjældsbreve eller deslige. Det fremgaaer meget mere af Art. 20 med fuldkommen Bestemthed, at hvad der i Penge eller overhovedet paa anden Maade end i Landgods eller anden fast Eiendom gaves Medlemmerne af Kongehuset, blev deres fuldstændige Eiendom. Som en Følge heraf have Kongehusets Medlemmer ogsaa anseet sig for berettigede til ved Testament saavel som i levende Live at disponere ikke blot over Penge og Mobilier, men ogsaa over Juveler og Kostbarheder, som vare dem givne af Kongerne, ligesom slige Gjenstande efter deres Død ere blevne skiftede og deelte paa almindelig Maade, hvis der ikke særlig var disponeret over dem, uden at der blev anstillet nogen Undersøgelse om, hvorfra de vare komne. Paa den Maade gik man frem paa Skiftet efter den første Dronning efter Enevoldskongerne, nemlig Dronning Sophie Amalie. I Skiftebrevet, dateret d. 14de Februar 1686, som findes i Geheime-Archivet, deelte hendes Arvinger efter Gjældens Aflæggelse Boet mellem sig paa Lovens Maade, Søstrene halvt mod Brødrene, og den vigtigste Gjenstand for denne Deling var netop hendes Juveler, Kostbarheder og udestaaende Fordringer, idet den øvrige Formue, hvorunder Amalienborg og Fuglsang paa Lolland, blev udlagt for Gjælden, hvorom nedenfor mere.¹⁾ Med Hensyn til en anden af de danske Dronninger Sophie Magdalene er det af Worsaae oplyst i en Afhandling i Histor. Tidssk. 3 Række 5 Bind S. 460—463, at hun havde fri Dispositionsret over alle de hende af Kongerne Frederik IV og Christian VI givne Juveler og Kostbarheder, hvilke hun ogsaa undertiden solgte eller ombyttede med andre, men at hun af fri

let kunde give Indtægt, ikke har tænkt paa, at Brugen af andet fast Gods kunde overlades som Apanage eller Surrogat for Apanage.

- ¹⁾ Gjælden udgjorde 300,658 Rd. 27 Sk.; til dens Dækning udlagdes bl. a. Amalienborg og Fuglsang, hvilke Kongen overtog imod at tilsvare Boet, for den første 50,000 Rd. og for den sidste 8,000 Rd. Tilbage blev til Deling 189,424 Rd., som efter den danske Lovgivning deeltedes saaledes, at Sønerne hver fik 47,356 Rd. og Døttrene hver 23,670 Rd.

Villie og uden dertil at være forpligtet testamenterede de fleste af disse til Kongen for at bevares ved Kronen til evige Tider. Fremdeles sees det af Prindsesse Sophie Hedevids Testament, hvis Indhold er meddeelt af Brasch II S. 215, at hun disponerede over hendes Juveler og Kostbarheder, hvis Værdi var meget betydelig, som over hendes Eiendom, og kun i Kraft af hendes Testament fik Kongen og Dronningen nogle af dem til hende givne Pretiosa tilbage, medens den øvrige Mængde deels bortgaves til Andre deels gik ind i Boets Masse. Endelig fremgaaer det af Prindsesse Charlotte Amalies Testamente af 1ste Juli 1773, hvoraf officiel Copie findes i Geheimearchivet, at hun ogsaa ansaae sig for berettiget til at gjøre Testament over sin Formue uden Adskillelse mellem, hvorfra de enkelte Bestanddele af den vare komme; forresten testamenterede hun sine Pretiosa til Kongen.

Spørgsmaalet indskrænker sig altsaa til dette, om Kongelovens Art. 20 var til Hinder for, at Kongen bortgav urørligt Gods til Medlemmer af Kongehuset, saaledes at det blev deres Eiendom.

Dette kan imidlertid ikke antages.

Ved denne Artikels Fortolkning maa der — som ved ethvert Lovbuds — agtes paa Sammenhængen, hvori den forekommer, og dens Forbindelse med Kongelovens andre Forskrifter, navnlig med den umiddelbart foregaaende Art. 19. Thi Art. 20 taler ingenlunde om Kongehusets Medlemmers Formuesforhold i Almindelighed, men den fremtræder som en Fortsættelse af eller videre Udvikling af den Tankegang, som er begyndt i den 19de Artikel. Efter at det i denne er udtalt, at Lande og Riger saavel som Statsformuen i det Hele efter Forgængerens Død udeelt og uskiftet skal tilfalde Successor paa Thronen, medens Prindserne og Prindsesserne af Blodet, om de end efter Arverettens almindelige Regler vilde være dennes Medarvinger, ikke have Krav paa Lod og Deel i Arven, men skulle lade sig nøie med Haabet, bestemmes det i Art. 20, i nøieste Forbindelse hermed og efter at den nævnte Tanke i Korthed er gjentaget i Artiklens Begyndelse, hvad der skal gjælde med Hensyn til den »nødven-

dig og reputeerlig Underholdning, deres Stand nogenlunde gemäsz«, hvormed Kongehusets Medlemmer istedetfor Arv skulde forsynes af Kongen. Det er nemlig Kongelovens Tanke, at Medlemmerne af Kongehuset vel ikke have Ret til at optræde som Medarvinger med Kongen og kræve Lod og Deel i den afdøde Konges Efterladenskab, men derimod til Gjengjæld have Krav paa at blive forsynede med en passende standsmæssig Forsørgelse af Kongen. At de havde et Retskrav herpaa, forudsættes tydeligt i Kongelovens Art. 22, hvor det hedder, at de Kongelige Døtre og Søstre, naar de ved Bortgiftelse forsynes med Brudeskate, skulle fraskrive sig Ret til at begjære nogen videre Underholdning hos Kongen for dem eller deres Børn. Med Hensyn til denne Underholdning eller Apanagering, hvormed Kongen skal forsyne dem, bestemmer Kongelovens Art. 20, at hvis den skeer ved Overladelse af Landgods, skulle de, under hvad høi Æres Titel det end tillægges og forundes dem, dog alene kunne tilegne sig den aarlige Indkomst, Nytte, Brug og Frugt for deres Livstid, men Eiendommen og al Kongelig Overmagt skal stedse forblive hos Kongen; og dette Samme skal ogsaa gjælde om Dronningens Livgeding. Kun det siges i Kongelovens Art. 20. Hvad Landgods der overlades Medlemmer af Kongehuset som Apanage *in natura*, kunne de ikke tilegne sig til Eiendom, hvor høi end den Titel er, hvorunder det er dem tillagt, altsaa selv om det kaldes Grevskab, Hertugdømme, Fyrstendømme eller sligt. Men der staaer ikke i Artiklen Noget om, at Kongen skal være udelukket fra at give eller skjænke dem fast Eiendom eller Andet udenfor den dem tillagte Underholdning eller Apanage. Dette sidste kræver Sammenhængen og Kongelovens hele Tankegang paa dette Sted heller ikke, hvorimod en modsat Forskrift vilde fremtræde som en skarp Afvigelse fra det Princip, der ellers hersker i Kongeloven, nemlig at Kongen i levende Live kan raade over Statens Gods og Eiendom, som han vil. Det er den Fare for en Udstykning eller Adsplittelse af Riget og Statsformuen, der kunde fremkaldes ved de Kongelige Prindsers og Prindsessers Prætension paa Lod og Deel i Arven efter den afdøde Konge, som Kongeloven vil forebygge, og derfor be-

stemmes det i Conseqvents af denne Tankegang, at det Landgods, som til Opfyldelse af Kongens Apanageringsforpligtelse tillægges dem til Underholdning istedetfor Arvelod, ikke maa blive deres Eiendom, da ellers ad denne Vei lignende Ulemper kunde opstaae, som ved et Skifte og en Deling af Statsformuen.¹⁾ Med Hensyn til Dronningens Livgeding gives en tilsvarende Forskrift; thi skjøndt det intetsteds i Kongeloven er foreskrevet, at Dronningen skal have Livgeding, var dette dog Noget, som dengang fandt Sted ved alle Kongelige Giftermaal, og Kongeloven har derfor en lignende Opfordring til at foreskrive, at Landgods, der henlægges til Livgeding for Dronningen, ikke bliver hendes Eiendom, men kun skal betragtes som overdraget hende til livsvarig Brug og Indtægtsnydelse.

Kongelovens Art. 20 er at betragte som en Fortsættelse af Art. 19 og er rettet paa at forhindre, at den Ret, Kongehusets Medlemmer have til standsmæssig Underholdning eller Apanage, skal give Anledning til en saadan Deling og Adsplittelse af Landet og Statsformuen ved en Konges Død, som Art. 19 vil forhindre, men Kongelovens Art. 20 sigter ikke til i Almindelighed at sætte Grændser for Misbrug af Kongens Gavnildhed, og den kan derfor ikke antages at ville berøve Kongen Ret til at give fast Eiendom bort til Kongehusets Medlemmer paa samme Maade som til Private, udenfor og ved Siden af Apanageringen. Skulde det have været Mening, maatte Kongeloven have valgt andre Ord og Udtryk, der simpelt og klart tilkjendegav, hvad der ellers efter dens eget i Art. 26 angivne Fortolkningsprincip har Formodningen imod sig, nemlig, at her var en ingenlunde uvigtig,

¹⁾ Efter Datidens Forhold laa en slig Fare ikke fjernt. Thi paa den ene Side var Kongen pligtig at skaffe Kongehusets Medlemmer standsmæssig Underholdning; paa den anden Side kunde det ofte stille sig bekvemmere for ham at anvise dem Jordegods til Underholdning end betale dem Pengeapanage, da Riget jævnlig var i Forlegenhed for Penge, medens der var Krongods nok. Men den Fare, der kunde være for, at Kongen skilte Landet af med Jordegods og andre faste Eiendomme til Opfyldelse af en ham paahvilende Pligt, var ikke tilstede med Hensyn til aldeles frivillige Gaver, som ikke motiveredes herved.

men vistnok ofte til Anvendelse kommende Indskrænkning i eller Grændse for Enevoldskongens ellers ubegrændsede Magt. Der mangler ogsaa ethvert Beviis for, at Kongeloven i Praxis er bleven forstaaet saaledes af de danske Enevoldskonger; derimod kan der — foruden de her omhandlede Bortskjænkelse af Valløe først til Anna Sophie og senere til Dronning Sophie Magdalene — paavises Exempler paa, at Kongerne, ved Siden af Prindsernes og Prindsessernes Apanage eller Dronningens Livgeding, have givet eller skjænket dem urørligt Gods til fri Eiendom og ikke blot til livsvarig Brug. Begge Dele forekom. Sædvanligviis anvistes der Kongehusets Medlemmer Slotte og Godser til livsvarig Brug som en Slags Apanage eller Apanagetillæg *in natura*. Saaledes var Nykjøbing Slot paa Falster Livgeding for flere Dronninger, saasom Frederik III's Gemalinde Sophie Amalie og Christian Vs Gemalinde Charlotte Amalie, Hørsholm var Livgeding for Frederik IV's Dronning Louise og for Christian VI's Dronning Sophie Magdalene, Jægerspriis overlodes i en lang Aarrække paa Livstid til Kronprindsene og andre Medlemmer af Kongehuset saasom Christian VII's Broder Arveprinds Frederik, Dronninggaard og Frederiksdal vare overlodte Prindsesse Sophie Hedevig paa Livstid o. s. v. Men ved Siden heraf forekommer det ogsaa, at Slotte og deslige faste Eiendomme skjænkedes Kongehusets Medlemmer til fuldkommen fri Eiendom. Det gjalt saaledes om Prindsesse Sophie Hedevig. Thi ved Siden af, hvad der var hende overladt til livsvarig Brug, skjænkede Kong Christian VI hende til Nytaar 1731 Sorgenfri Slot til Eiendom. Ved hendes Død kom det vel tilbage til Kongen, men kun fordi hun testamenterede ham det, hvorimod de hende for Livstid overlodte Slotte, Dronninggaard og Frederiksdal, som i Testamentet nøie modsættes Sorgenfri, uden videre faldt tilbage til Kronen, jvfr. Brasch II 196 og 215. Kong Christian V skjænkede Dronning Charlotte Amalie ved Concessioner af 21de October 1682 og 27de Februar 1689 ikke mindre end 7 Kirker, som Dronningen henlagde under sine Godser, med hvilke de gik i Arv efter hende, medens de hende paa Livstid overdroge Eiendomme, saasom Nykjøbing Slot paa Falster, Frederiksdal,

Bagsværd og Gjentofte-Gaard, uden videre ved hendes Død faldt tilbage til Kronen, jvfr. Brasch II 10. Ved Donation af 27de October 1730 skænkede Christian VI til sin Søster Prindsesse Charlotte Amalie Gyldenlund Slot med Tilliggende (som hun gav Navnet Charlottenlund), og den i Geheimearchivet opbevarede Skifteforretning efter denne Prindsesse, som døde i 1782, viser, at hun testamenterede Charlottenlund til Kong Christian VII, men det hjemfaldt ikke af sig selv til Kronen. Hvad Frederik III's Gemalinde Dronning Sophie Amalie angaaer, vides det af den ovenfor omhandlede efter hendes Død foretagne Skifteforretning, at Amalienborg, hvortil i al Fald Grunden med Have o. s. v. var skjænket hende af Staten, om end Bygningerne vare opførte af hende selv, blev behandlet som en Privateiendom og udlagt til Gjældens Dækning; Kongen kom kun i Besiddelse deraf derved, at han tilsvarede Boet Vurderingssummen 50,000 Rd. Et nyere Exempel paa, at Konger have overdraget Personer, der vare beslægtede med Kongehuset, Statseiendomme paa en Maade, der strakte sig udover Donatarii Liv, haves i en Kongelig Resolution af 7 Juni 1825, hvorefter Glücksborg blev overdraget til Hertugen af Holstein-Beck og Gemalinde og deres mandlige Descendenter i nedstigende Linie, hvorfor der i 1854, da Kong Frederik VII ønskede at benytte Slottet til Opholdssted, maatte erhverves et formeligt Afkald fra Descendenterne efter den nævnte Hertug af Holstein-Beck, hvilket Afkald kun blev meddeelt med det Forbehold, at hvis Kongen eller hans Efterkommere maatte blive tilsinds at sælge Slottet, skulde de være berettigede til atter at indtræde i deres Ret. Medens disse Exempler, som vistnok vilde kunne forøges med flere endnu, naar det ikke var forbunden med saa stor Vanskelighed nærmere at efterspore de Kongelige Personers private Formuesforhold, vise, at Kongerne have bortgivet ogsaa faste Eiendomme til Kongehusets Medlemmer, er der paa den anden Side ikke nogetsomhelst Datum, som viser, at man har næret Tvivl om eller sat under Spørgsmaal de danske Enevoldskongers Ret til at gjøre det. Overalt hvor slige Tilfælde foreligge, synes de at være behandlede og betragtede som den naturligste Ting af Verden, og der findes

intetsteds nogen Udtalelse i den Retning, at der dog kunde være Tvivl, om ikke Staten var beføiet til uden videre at tage slige skjænkede Eiendomme tilbage.

Anvendes de ovenangivne retlige Betragtninger paa de factiske Forhold, hvorunder Valløe Kongelige Frøkenstift er opstaaet, maa det hævdes som en ganske klar og utvivlsom Sag, at Kong Christian VI, da Valløe Grevskab ikke hørte til eller paa anden Maade vedkom Dronning Sophie Magdalenes Livgeding, lovligen har kunnet skjænke hende det til fri Eiendom saaledes, at hun dermed kunde gjøre, hvad hun vilde og fandt for godt.¹⁾

Naar det af den parlamentariske Commissions Fleertal yttres, at Spørgsmaalet om den retlige Betydning af en Konges Gaver til Medlemmer af Kongehuset »i nærværende Tilfælde er afgjort af de Paagjældende selv derved, at Christian VI ikke anerkjendte Frederik IV's Gavebrev til Anna Sophie som gyldigt efter Giverens Død, og at Dronning Sophie Magdalene kun hævdede Gyldigheden af hendes Gemals Donation for sin Levetid m. v.«, er denne Betragtningssmaade aldeles uholdbar.

Da det synes, at Begivenhederne med Dronning Anna Sophie efter Frederik IV's Død have spillet en vis Rolle i Commissionens Opfattelse af det hele Retsspørgsmaal, er der maaskee Grund til at betragte disse lidt nærmere; det vil da sikkert ved nøiere Overveielse blive klart for Enhver, at disse paa ingen Maade vise, hvilken Anskuelse Christian VI nærrede om det Spørgsmaal, hvorvidt Gaver af foregaaende Konger til Medlemmer af Kongehuset havde Gyldighed i Forhold til ham. For det Første maa bemærkes, at selv om han havde opfattet Konge-

¹⁾ For Fuldstændigheds Skyld bemærkes, at Sophie Magdalenes Ægtepagt dateret 27 Juli 1721 ikke indeholder Nogetsomhelst, der formener hende at disponere i levende Live over hendes Gods, men den forudsætter, at det, som under Ægteskabet erhverves af hende ved Gave, Arv eller paa anden Maade, er hendes personlige Eiendom. Iøvrigt viser den — hvad ogsaa er bekjendt nok — at hun ikke indbragte nogen Formue i Ægteskabet.

lovens Art. 20 paa den af Commissionens Fleertal forfægtede Maade som et Forbud imod, at Jordegods overlodes Kongehusets Medlemmer anderledes end til livsvarig Brug og Benyttelse, kunde han ikke fornuftigviis ansee sig for berettiget til at tage Valløe fra Dronning Anna Sophie, fordi Frederik IV døde, men han kunde i Kongelovens Art. 20 i al Fald kun finde Hjemmel til at tage det tilbage ved hendes Død eller forbyde hende at sælge det eller raade over det paa Maader, som kunde hindre dets Hjemfalden til Kronen ved hendes Død, uden at tale om, at denne hele Bestemmelse allerede af den Grund vanskelig kunde komme til Anvendelse paa hende, at hun, dengang da Valløe skjænkedes hende, jo hverken var Dronning eller Medlem af Kongehuset, men kun Kongens morganatiske Gemalinde paa en Tid, hvor Dronningen endnu levede. Men dernæst maa man spørge: hvoraf skal det sluttes, at Christian VI ikke anerkjendte Gyldigheden af Frederik IV's Gave til Anna Sophie? Af hans Fremgangsmaade sees det ikke. Ja havde han indskrænket sig til at tage fra hende, hvad Jordegods der var givet hende af Frederik IV, og iøvrigt ikke rørt hendes Eiendom, rørlige eller urørlige, kunde det maaskee siges med nogen Grund; men det gjorde han ikke. Han tog alt hendes Gods, uden at der er mindste Spor til, at det for ham havde nogen Betydning, om det var Jordegods eller ikke, og om hun havde det fra Frederik IV, eller om det var tilfaldet hende paa anden Maade. Derfor nævner han i Rescriptet 11 Novbr. 1730 end ikke særskilt Valløe, saalidet som nogen anden af hendes Besiddelser (undtagen Clausholm); men han lader sig cedere under Eet alt hendes Gods, løst og fast, uden Hensyn til hvorfra hun havde det, ogsaa de Eiendele, som hun ikke havde faaet af Kong Frederik IV. Hvad der end har foresvævet Christian VI som det retfærdiggjørende Princip for hans Handlemaade imod Enkedronning Anna Sophie, kan det i al Fald med Sikkerhed siges, at det ikke har været den Betragtning, at Frederik IV's Gaver til hende, forsaavidt de angik Eiendomsretten til Landgods, som stridende mod Kongeloven kunde kaldes tilbage, thi han gik langt videre baade med Hensyn til hendes Person og hendes

Gods. Enten maa Kongens Handlemaade betragtes som en Acceptation af Anna Sophies egen Underkastelse saavel »*ratione* ihrer Person als ihrer Mittel, Güter und Effecten« og deri søge sin formelle Berettigelse, hvilket er det med de foreliggende Actstykker Stemvende, eller ogsaa maa den nødvendigviis betragtes som en Confiskation af alt hendes Gods uden Forskjel, iværksat uden Lov og Dom, ene og alene i Henhold til Kongens *absolutum dominium*, ifølge hvilket han kunde handle, som han vilde, udenfor og imod Landets Love. For nærværende Spørgsmaal er det ligegyldigt, hvad man herom mener. Men det kan iøvrigt vist ikke være Tvivl underkastet, at Christian VI selv lagde Vægt paa, at hans Erhvervelse af Enkedronningens Gods blev opfattet som en Afstaaelse eller Overdragelse fra hendes Side, og at det var ham kjærest at kunne give Sagen den Skikkelse, uagtet han samtidig hermed meget vel vidste, at han som Enevoldskonge og som Kongehusets Chef kunde have behandlet Enkedronningen efter Forgodtbefindende og meget strængere, end han gjorde, hvis hun ikke godvillig havde underkastet sig de Bestemmelser med Hensyn til hende, han maatte tage.

Hvad dernæst angaaer Maaden, hvorpaa Dronning Sophie Magdalene og Kong Christian VI selv betragtede Bortskjænkelsen af Valløe og dettes deraf følgende Oprettelse til et kongeligt Frøkenstift, kan man vistnok ikke uden den største Vilkaarlighed heraf give den Forklaring, som Commissionens Fleertal har villet. Hvad man end mener angaaende Spørgsmaalet, om Christian VI retsgyldigen kunde skjænke sin Dronning Valløe til fri Eiendom, saa at hun dermed kunde gjøre, hvad hun vilde, maa man dog i ethvert Fald erkjende, at der ifølge de retlige Documenters Indhold ikke kan være nogen fornuftig Tvivl om, at han vilde give hende det til fri Raadighed, og at hun vilde oprette en i formueretlig Henseende selvstændig Stiftelse deraf, hvis Midler paa en endelig og uigjenkaldelig Maade vare henlagte til dette Brug og ikke til nogetsomhelst andet. Alt, hvad der hertil udfordres, foreligger i Virkeligheden. Dronningens Fundats, som er confirmeret af Kongen, udtaler i dens Art. 1 i de bestemteste Ord og Udtryk, at hun til det af hende stiftede Kongelige Frøken-

stift »zu ewigen Tagen als ein unwiderrufliches Eigenthum« skjænker Grevskabet Valløe. Overfor disse Ord, der fremtræde som Hoveddispositionen strax i Fundatsens Begyndelse, at forstaae Fundatsens 32te Artikel saaledes, at Dronningen selv forbeholder sig, saalænge hun lever, at forandre den hele Disposition og anvende Midlerne paa en anden Maade, og at hun forbeholder Kongen efter hendes Død at raade over Midlerne efter Behag og til hvilkesomhelst andre Øiemed, er dog aldeles umuligt. Bestemmelsen i Art. 32 har kun til Hensigt at forbeholde Dronningen selv, saalænge hun lever, og senere Kongerne af Danmark den øverste Styrelse af Klosteret, derunder indbefattet Retten til ved det at foretage tidssvarende Reformer indenfor alle med Øiemedet forenelige Grændser, hvilket ogsaa fremgaaer deraf, at Art. 32 taler om en Disposition ikke blot over Klosterets Midler, men ogsaa over alle sig deri befindende Stifts-Personer, hvormed aabenbart kun kan være meent en Bestyrelse af eller Direction over dem. Forstaaet paa denne Maade er Fundatsens Art. 32 forenelig med dens Art. 1, som udtaler den Hovedgrundsætning, at Valløe Grevskab skal være givet og skjænket Stiftet til »uigjenkaldelig Eiendom«, medens Art. 32, forstaaet paa den af Commissionens Fleertal angivne Maade, vilde komme til ligefrem at annullere Art. 1. At der af den Omstændighed, at Dronningen selv har søgt Confirmation paa Fundatsen og derhos i Art. 33 paalagt Abbedisserne ved Thronskifte at søge ny Confirmation, skulde kunne sluttes, at hun ikke har betragtet Stiftelsen som en fra Staten og dens Midler adskilt i privatretlig Henseende selvstændig Indretning, er en Paastand, som ikke behøver nogen Gjendrivelse. Det er jo en bekjendt Sag, at kongelig Confirmation behøver enhver Stiftelse, som overhovedet skal søges anerkjendt af Staten og tages under dens Varetægt (Oppermann Den danske Rets Bestemmelser om Stiftelser S. 10 flg.), og hvad de senere gjentagne Confirmationer ved Thronskifterne angaaer, skal kun fremhæves, at Stiftelsen behøvede disse, ikke for ogsaa under de følgende Konger at beholde dens Formue, som eengang lovlig var dens Eiendom, men af Hensyn til de forskjellige Privilegier udenfor Lovenes

almindelige Medfør, hvoraf Stiftet var i Besiddelse, Privilegier, som Dronningen beder de følgende Konger om ei blot at opretholde, men ogsaa efter Omstændighederne »formere og forbedre«. At Stiftet er Eier af de Midler, hvoraf det er i Besiddelse, er ikke heller nogensinde bleven bestridt af de følgende Konger og mindst af alle af Frederik VI, thi i § 1 af den af ham givne Fundats for Stiftet af 14 Mai 1838 siger han udtrykkeligt »Grevskabet Walløe med dets underliggende Gaarde og Godser saaledes som samme af Høiselig Kong Christian VI ved Gavebrev af 24 Marts 1731 er skjenket Høiselig Dronning Sophie Magdalene og af hende igjen ved forbemeldte Foundation af 28 November 1737 Art. 1 er skjenket Walløe Stift, skal fremdeles være og forblive Stiftets uigjenkaldelige Eiendom, og i Forbindelse med de faste Eiendomme, det endvidere i Fremtiden maatte erhverve, saavelsom med dets Capitalfond, som denne nu er eller i Tiden maatte vorde forøget, være de Midler, hvormed det har at virke til sin Bestemmelse«¹⁾.

B. Med Hensyn til Wemmetofte.

Den ovenfor givne historiske Fremstilling viser, at Wemmetofte Kloster er stiftet paa Grundlag af Godserne Wemmetofte og Høistrup, der havde tilhørt Christian V's Dronning Charlotte Amalie, af hvem de vare erhvervede for hendes egne Penge, og ved hvis Død som Enkedronning i Aaret 1714 begge Godserne tilfaldt hendes Søn Prinds Carl som Arv efter hende. Ved hans

¹⁾ Det kan kun betragtes som en Curiositet, naar et Medlem af den parlamentariske Commission under Forhandlingerne har paastaet, at man kunde udlede et Beviis for, at Frederik VI ansaa sig for Eier af Valløes Formue, deraf, at det i Slutningen af Fundatsens § 1 er sagt, at Afhændelse og Magelæg af Stiftets faste Eiendomme eller Pantsættelse af disse ikke maa finde Sted, uden at det først for Kongen er oplyst at være til Stiftets Fordeel og hans Indvilligelse dertil er meddeelt. Denne Forskrift er naturligviis kun en Følge af Kongens Tilsynsret med Stiftet ifølge Art. 32 i den oprindelige Fundats, og er forøvrigt ikke andet, end hvad der gjælder som almindelig Regel for alle under Statens Tilsyn staaende private Stiftelser.

Død i Aaret 1729 arvedes de af Søsteren Prindsesse Sophie Hedevig. Hun legerede ved sit i Henhold til forud erhvervet *Facultas testandi* oprettede Testament de nævnte Godser til et adeligt Jomfrukloster. Det synes vanskeligt at see, hvorfor disse Dispositioner ikke skulde være i enhver Henseende gyldige og uangribelige, vanskeligt at see, hvorledes man skulde kunne nægte, at Wemmetofte Kloster er en ved reent private Midler grundlagt Stiftelse, paa hvis Formue Staten ikke har noget som helst Krav. Ikke destomindre har den parlamentariske Commissions Fleertal været af den Mening, at »efter samtlige Forhold kunne de paagjældende Eiendomme i en vis Forstand siges ved deres Opretelse til et adeligt Jomfrukloster at have været Statseiendomme.« Denne paafaldende Sætning begrundes ved, »at Prindsesse Sophie Hedevig døde uden Livsarvinger, og hendes Eiendomme maatte altsaa have tilfaldet hendes Brodersøn Christian VI og saaledes blevet Statseiendom, naar denne Konge ikke i Kraft af sin souveraine Magt havde givet Prindsessen Tilladelse til at tage en anden Bestemmelse med hendes Eiendomme og selv, efter hendes Død, bragt hendes Bestemmelse til Udførelse«.

Forsaavidt der bag ved dette Raisonnement maatte ligge den Tanke, at Kongen ifølge Datidens statsretlige Grundsætninger var udelukkende berettiget til at arve Kongehusets Medlemmer, saaledes at Alt, hvad et Medlem af Kongehuset efterlod sig, uden videre tilfaldt Kongen med Forbigaaelse af alle andre Slætninge og uden Hensyn til oprettede Testamenter, er saadan Mening aldeles uden Hjemmel i Kongeloven. Hvorledes man end fortolker Kongelovens Artikler 19, 20 og 26, lader der sig ikke af dem udlede Noget om, at Medlemmerne af Kongehuset (afset fra Kongen) med Hensyn til det, som var deres Eiendom, skulde være at behandle efter andre Regler end de almindelige privatretlige. Selv om man fortolker Kongelovens Art. 20 paa den Maade, som Commissionens Fleertal har villet, kunde det alene føre til, at Jordegods, der af Kongen var givet Medlemmer af Kongehuset, kunde tages tilbage ved deres Død, men ikke til, at det, som de iøvrigt maatte eie, skulde tilfalde Kongen eller Staten. At det, som de erhvervede ved Arv eller Gave

fra Andre end Kongen, og at endvidere det, som de maatte have seet sig istand til at erhverve for Penge, opsparede fra deres Apanager eller øvrige aarlige Indtægter, maatte betragtes og behandles som deres private Eiendom, synes aldeles uomtvisteligt. Der mangler heller ikke paa Afgjørelser, som meget bestemt vise dette. Dengang da i Aaret 1705 Frederik IV's yngre Broder Prinds Vilhelm var død, har Kongen maaskee forestillet sig, at han var berettiget til at tilegne sig det hele Efterladenskab, men dette synes at have mødt Modsigelse hos hans Sødskende, der ansaae sig for at være berettigede til at arve med. Kongen, som ikke vilde gjøre Uret, afæskede Conseillet Erklæring over Sagen, og denne, som findes i Geheime-Archivet, gik ud paa, at det, som i Kongelovens Art. 19 er foreskrevet, alene gjaldt om en regjerende Konge og det, han maatte efterlade sig, men ikke om andre Medlemmer af Kongehuset; for disses Vedkommende maatte det antages, at deres Efterladenskaber skulde skiftes og deles efter Landets almindelige Love. Ligesom denne Conseillets Mening, der vistnok er uomtvistelig rigtig, dengang blev fulgt, saaledes sees det ogsaa, at Kong Frederik IV selv ikke oftere gjorde en saadan Fordring gjældende; thi da hans Moder Enkedronning Charlotte Amalie ni Aar efter døde (i Aaret 1714), deeldes Arven paa Lovens Maade mellem Kongen og de andre Børn, ligesom det ogsaa i det Foregaaende er omtalt, hvorledes ved Frederik III's Dronning Sophie Amalies Død hendes Efterladenskab skiftedes mellem Kong Christian V og de andre Sødskende, ganske som en Privatpersons Bo. Og da Prindsesse Sophie Hedevig døde i 1735, blev, som vi have seet, hendes Bo behandlet aldeles efter de samme Regler som en Privatpersons Efterladenskab; Kong Christian V fik ikke andet, end hvad der ved Testament var ham tillagt, og hvad der efter Lovens Regler tilkom ham som Broders Søn, og han maatte taale Søsteren Prindsesse Charlotte som Medarving ved Siden af sig. Ogsaa efter Dronning Anna Sophie, som tiltrods for Christian VI's Spoliation efterlod sig Formue, blev der holdt Skifte og Boet deelt mellem Arvingerne, ligesom hendes testamentariske

Dispositioner af 1ste Januar 1743 bleve respecterede, jvfr. Tillæg til Rescriptsamlingen for 1864.

Der gjaldt altsaa ikke nogen eiendommelig statsretlig Regel om Arveretten efter Medlemmer af Kongehuset. Men maaskee har Commissionens Fleertal kun tænkt paa de almindelige privatretlige Regler, naar det siger, at Christian VI som Sophie Hedevigs Brodersøn maatte have Arveret efter hende, hvis han ikke selv derpaa havde givet Afkald ved at tildele hende *Facultas testandi*. I saa Fald beroer dog Commissionens Fleertals Anskuelse paa en besynderlig Misforstaaelse. Thi efter Datidens Lovgivning, som vedblev at gjælde ligeindtil Forordningen 21de Mai 1845, var det Regel, at Enhver, der ikke efterlod sig Livsarvinger, og i dette Tilfælde var Prindsesse Sophie Hedevig, paa Ansøgning kunde forvente at erholde en Bevilling, kaldet *Facultas testandi*, hvorved det tillodes ham at forfatte sit Testament, saaledes som det lystede ham, uden at nogen Lov eller Forordning heri skulde være ham hinderlig.¹⁾ Betydningen heraf var blandt andet den, at det tillodes ham ved Testament at berøve Udarvingerne den Lod, som ellers efter D. L. 5. 4. 14 skulde være dem forbeholdt, en Grundsætning, som ved Fr. 21de Mai 1845 § 21 blev ophøiet til almindelig Lov, idet denne Forordning tillod den, som ingen Livsarvinger efterlod sig, ved Testament at disponere over samtlige sine Eiendele, saaledes som han finder for godt, uden at det er fornødent derpaa at erhverve allerhøieste Confirmation, jvfr. Forordningens Motiver i Collegial-Tidenden for 1845 S. 572—73, hvor det blandt andet af Cancelliet er bemærket, »at det i en lang Række af Aar har været den virkelige Tingenes Orden her i Riget, at alene Descendenternes Arveret er til Hinder for, at man ved Testament kan

¹⁾ Paa den heromhandlede Tid antoges det iøvrigt, at *Facultas testandi* ogsaa befriede den, der havde erholdt samme, fra at iagttage Testamentsformerne, saaledes at hans sidste Villie maatte respecteres, i hvilken Form den end forelaae, f. Ex. en blot mundtlig Bestemmelse, naar den ikkun kunde bevises; heri skete først Forandring ved Placat 8de Januar 1823, jvfr. Brorsons Lovfortolkn. 5te Bog S. 431, Ørsteds Haandb. IV 621.

bortgive den Formue, man efterlader sig, til hvem man vil, idet Confirmation, naar Testamentet iøvrigt er i sin Form, og den Paagjældende har de fornødne personlige Egenskaber, ubetinget meddeles osv.« At Testamenter uden Hensyn til deres Indhold kunde ventes confirmerede, naar Vedkommende ingen Livsarvinger efterlod sig, er allerede udtalt i Fr. 2ode Februar 1717 I. B. § 20, altsaa længe førend Prindsesse Sophie Hedevids Død, og en *Facultas testandi* var jo i denne Henseende kun en forud meddeelt Confirmation, jvfr. iøvrigt Hurtigkarls danske og norske private Ret, Cap. XIV § 11. Naar Sophie Hedevig erholdt *Facultas testandi* og i Henhold hertil bortskjænkede Wemmetofte og Høistrup til derved at grundlægge et adeligt Jomfrukloster, var dette altsaa ikke nogen sær Begunstigelse, men kun, hvad der vilde blive enhver Privatperson tilstaaet. Men det skal iøvrigt ikke lades ubemærket, at Sophie Hedevids Testament vistnok strængt taget ikke behøvede at opretholdes ved Hjælp af en *Facultas testandi* eller anden Bevilling, thi hun havde ifølge Landslovens almindelige Bud i D. L. 5. 4. 14 Ret til at raade over sin halve Formue til Fordeel for hvem hun vilde, og ifølge de Oplysninger om hendes Boes Tilstand, som ovenfor ere givne, kan det ikke antages, at Værdien af Wemmetofte og Høistrup har overstegit Halvdelen af hendes efterladte Formue. Arvingerne efter Loven, hvortil iøvrigt foruden Brodersønnen Christian VI ogsaa hørte Broderdatteren Prindsesse Charlotte Amalie, fik nemlig tilsammen, afseet aldeles fra Værdien af Sorgenfri Slot med Tilbehør, 157,000 Rd., og det kan efter Datidens Priser paa Jordegods ikke antages, at Wemmetofte og Høistrup tilsammen vare saameget værd, naar det erindres, at det mindst en halv Gang saa store Valløe i 1708 kjøbtes for 165,000 Rd., og at Bregntved af Christian VI i Aaret 1740 blev kjøbt for 65,000 Rd. Dertil kommer, at det overhovedet er et stort Spørgsmaal, om ikke Bortskjænkelse til Oprettelse af et adeligt Jomfrukloster efter den i Praxis herskende Fortolkning maatte ansees som en Bortgivelse til »Kirke, Skole og Fattige«, i hvilket Tilfælde den, der ikke efterlod sig Livsarvinger, efter D. L. 5. 4. 16 kunde testamentere bort uden al Begrænsning; idetmindste betegner Fun-

datsen for Wemmetofte i § 1 Stiftelsens Midler som henlagte til en Art af *usus pui*, ligesom ogsaa ellers i officielle Actstykker Wemmetofte Kloster, ligesaavel som de andre adelige Klostere, henregnes til »velgjørende« Stiftelser, og det i Fundatsens Indledning, jvfr. dens Art. 47, siges, at Klosteret er stiftet til »be-trængte adelige Familiers Soulagement«.

Endnu skal en Indvending berøres, der er bleven fremsat under Commissionsforhandlingerne, om end, som det synes, mere som en moralsk end som en juridisk Betragtning. Det er nemlig bleven fremhævet, at Prindsesse Sophie Hedevig kun ved de forøgede Pengeindtægter, som Kong Christian VI efter Prinds Carls Død lod hende tilflyde, og som naturligviis toges af Sta-tens Midler, blev sat istand til at afbetale Prinds Carls og hendes egen Gjæld og saaledes redde Wemmetofte og Høistrup, der ellers ved hendes Død vilde være blevne bortsolgte til Cre-ditorernes Fyldestgjørelse, for det af hende bestemte Øiemed Jom-fruklosterets Oprettelse. At denne Betragtningssmaaede ikke i juridisk Henseende har nogen Betydning, er vel klart nok; thi at det, en apanageret Person kan opspare af sine Indkomster, maa være hans lovlige Eiendom, synes indlysende, og det hvad enten Kongen bestemmer Apanagen rundeligt eller knapt. Ja selv om det lod sig oplyse, at Kongen havde skjænket hende Pengecapitaler umiddelbart til at afbetale Gjælden med — hvilket iøvrigt ikke var Tilfældet — kunde der ifølge Kongeloven ingen Tvivl være om, at disse Beløb med Rette vare blevne hendes private Eiendom, da Kongelovens Art. 20, som ovenfor omtalt, under alle Omstændigheder kun kunde være til Hinder for, at Kongen bortgav Landgods til Medlemmer af Kongehuset. Men selv fra det reent moralske Standpunct skal man vanskeligt kunne hævde, at den Gavmildhed, Kong Christian VI paa det Heles Bekostning udviste mod Prindsessen, for at sætte hende istand til at realisere hendes Plan med Hensyn til Klosteret, har havt nogen særdeles væsentlig Lod og Deel i Wemmetofte Klosters Tilblivelse. Han forhøiede vel hendes Apanage betydeligt, nemlig fra 20,000 Rd. til 46,000 Rd. aarligt, men det Beløb, som denne Apanageforhøielse tilsammen kan udgjøre for de 5 Aar,

hvori Prindsessen levede efter den Tid og nød godt af den, blev fuldstændig godtgjort Kongen (eller hvad der er eensbetydende hermed Staten) derved, at Kongen (Staten) ved hendes Død fik i Arv 105,000 Rd. og Sorgenfri Slot, uagtet hun efter Landets Lovgivning meget godt kunde have forbigaaet Kongen ganske i sit Testament. Med Hensyn til de Midler, hvorved Prindsessen afbetalte Gjælden, maa desuden erindres, at det ingenlunde var ved Hjælp af Apanageforhøielsen alene, men at hun ogsaa til det Øiemed ved Auktion solgte de hende arvelig tilfaldne Godser, Dronninglund med Dronninggaard, Børglumkloster og Hals Ladegaard i Jylland for 60,000 Rd., jvfr. Brasch II 214. Og ved Siden heraf maa det vistnok fremhæves som en anden Omstændighed, der gjorde Klosterets Oprettelse mulig, at C. Plessen efter al Sandsynlighed har frafaldet betydelige Gjældskrav paa Prindsessen og i andre Maader gjort personlige Opoffrelser til Bedste for Klosteret (Brasch III 47, 83). Det vil saaledes sees, at der ikke med mindste Grund kan tales om, at Staten gjorde betydelige Opoffrelser for at sætte Prindsessen istand til at holde paa Wemmetofte og Høistrup og derved bringe Jomfruklosteret istand, og at der derfor ikke kan være Spørgsmaal om nogen moralsk Berettigelse for Staten til at tilegne sig Klosterets Midler. Naar det i Commissionens Fleertals Betænkning endvidere hedder, at det tildeels kun er ved ligefremme Offre fra Statskassens Side, Klosteret har kunnet bestaae og udvides, idet det ved Kongelige Resolutioner fritoges for at svare Consumption, Folke- og Familie-skat, fritoges for at bruge stemplet Papir til alle sine Obligationer og andre Udfærdigelser, fritoges for enhver Porto af sin Correspondance, fritoges for Skifte- og Auctionsgebyrer og gaves Skattefrihed for 100 Tdr. Bøndergods, skal hertil blot bemærkes, at der vel neppe findes Nogen, som for Alvor vil paastaae, at Staten skulde erhverve nogen Ret til Stiftelsens Midler, som den ikke iforveien havde, fordi den har tilstaaet Stiftelsen de anførte eller andre Begunstigelser og Privilegier, af hvilke iøvrigt endeel senere atter ere bortfaldne. Begunstigelser af forskjellig Art ere overhovedet meget ofte blevne tilstaaede Stiftelser, naar deres Øiemed i Regjeringens Tanker var gavnligt og

fortjente slig Understøttelse fra Statens Side, hvorfor det ikke i det Hele taget er nogen saa særdeles eller eiendommelig Begunstigelse, som er viist Wemmetofte Kloster, jvfr. Oppermann Om Stiftelser S. 150 flg. At Klosteret ogsaa fra sin Side har viist Erkjendtlighed mod Staten, naar denne var i betrængte Omstændigheder, viser det, som passerede i 1848, da Wemmetofte Kloster skjænkede Statskassen 10,000 Rd. og desuden paa anden Maade bidrog til Forsvarsvæsenet og Krigsudgifterne¹⁾.

Forsaauidt endelig Commissionens Fleertal har fremhævet, »at Kongen har givet Klosteret dets Foundation, hvorved han forbeholdt sig og sine Efterkommere paa Thronen den afgjørende Raadighed over Stiftelsen og dens Anliggender i al Fremtid« maa herved erindres, at det ikke sees, hvor Kongen skulde have forbeholdt sig og sine Efterkommere paa Thronen en Myndighed til at fratage Stiftelsen dens Midler eller anvende dem til andet Brug. Det er tvertimod i Fundatsens § 1 udtalt med stærke Ord, »at følgelig fornevnte Gaarde Wemmetofte og Høistrup eller nogen Deel deraf ingen Tid maa distraheres, alieneres og til anden Brug (om det endskjøndt til andre *pios usus* skulde være) bruges, men med alle dens *revenueer*, Herligheder og andre *pertinentier* til Brug, Nytte og Bedste for dette Kloster, alene bestandig og uforanderlig under Guds Beskjermelse, Naade og Velsignelse til Verdens Ende, vedholde, anvende og brugt skal vorde«. Hvorledes man overfor disse Ord skal kunne sige, at Kongen har forbeholdt sig en Raadighed over Klosteret til f. Ex. at inddrage dets Midler i Statskassen eller raade over dem til andre Formaal end de i den oprindelige Fundats bestemte, saasom til Arbejderklassens Bedste, er ikke godt at forstaae; de anførte Ord indeholde tvertimod det bestemteste Tilsagn om, at Midlerne ingensinde skulle blive anvendte til Andet end til Klosteret, jvfr. ogsaa Fundatsens Art. 47. Den eneste Bestemmelse i Fundatsen, hvorved Kongen

¹⁾ Det Ovenanførte gjælder iøvrigt ogsaa om Valløe Stift, der skjænkede Statskassen 20,000 Rd. og iøvrigt bidrog til Krigsudgifterne og Forsvarsvæsenet paa samme Maade som Wemmetofte Kloster.

forbeholder sig nogen fremtidig Virksomhed i Stiftelsens Sager, er Art. 46; men denne Bestemmelse taler kun om »Alt, hvad som udi denne Indrettelse ikke er forordnet, fastsat og alligevel med Tiden for nyttig og tjenlig kan vorde eragtet formedelst god Ordning og Klosterets Nytte og Bedste at fastsætte«, og derom hedder det da, at dersom det er Sager af Betydelighed, vil Kongen meddele sin Confirmation derpaa, naar det ham vedbørlig af Priorinden og Curatorerne allerunderdanigst vorder foredraget. Hvorledes denne Bestemmelse kan opfattes som et Forbehold fra Kongens Side af Ret til efter Behag at raade over Stiftelsens Midler til fremmede Formaal, er vanskeligt at see.

At Kongen har givet Klosterets Fundats, kan ikke medføre nogen Forandring i Opfattelsen af hele Forholdet; thi det har han kun gjort ifølge Prindsesse Sophie Hedevigs Opfordring i hendes Testament og i nøie Overeensstemmelse med de af hende givne Forskrifter, altsaa som et ham af den Afdøde overdraget Hverv og ikke blot i Kraft af sin Myndighed som Konge. Det er aldeles ikke ualmindeligt, at Private i deres Testamenter eller Gavebreve blot fastsætte de almindelige Grundtræk af den Stiftelse eller Indretning, de ville grunde, og i Forbindelse hermed, for det Tilfælde, at de skulde døe, inden de have faaet en fuldstændig Fundats udarbejdet, anmode andre enten private Personer eller offentlige Myndigheder om at affatte en saadan i Overeensstemmelse med de af dem selv fastsatte Hovedbestemmelser, f. Ex. Etatsraad Hurtigkarls Testament (i Rescriptsamlingen under 19de Decbr. 1829), Foundationen for det Smithske Legat af 22de October 1852 navnlig dens § 8 (Lovsamlingen), Dronning Anna Sophies Testament af 1ste Januar 1743 (Tillæget til Rescriptsamlingen for 1864) o. fl. Hvor Forholdet er saaledes, medfører dette naturligviis ikke, at Stiftelsen af den Grund, at en offentlig Myndighed har affattet Fundatsen ifølge Fundators Anmodning, forandrer Charakter og ophører med at være en ved private Midler grundet i privatretlig Henseende selvstændig og fra Statsformuen afsondret Stiftelse.

Resultatet af de ovenfor fremstillede Betragtninger bliver, at baade Vallø Stift og Wemmetofte adelige Jomfrukloster maa betragtes som Stiftelser, der lovligen ere oprettede ved private Midler, og at det Jordegods og den øvrige Formue, hvorefter de for Tiden ere i Besiddelse, tilhører dem som deres Eiendom. Det bliver for at begrunde dette ikke nødvendigt at støtte Stiftelsernes Adkomst til deres Eiendomme paa Hævd, thi der er ingen Mangel ved deres Erhvervelse af dem. Men det skal dog bemærkes, at der ikke kan indvendes Noget imod den Sætning, at Stiftelserne maa have vundet Hævd paa de Eiendomme, som befinde sig i deres Besiddelse, saasomt det blot indrømmes, at Stiftelserne ere constituerede som selvstændige og fra Staten i formueretlig Henseende ganske adskilte Institutioner. Kunde det med Rette siges, at de blot vare »Læddiker i Statskassen« eller »særskilte Lommer« i Kongens Klædning, vilde de selvfølgelig ikke være istand til at hævde overfor Staten. Men at de virkelig ere blevne constituerede som selvstændige, fra Staten afsondrede Retssubjecter, synes ikke at kunne bestrides, hvad man saa end vil mene om Gyldigheden af Christian VI's Gave til Dronning Sophie Magdalene, og hvad man saa end vil mene om Gyldigheden af Prindsesse Sophie Hedevigs Testamente, og at de ogsaa altid senere ere blevne behandlede som andre selvstændige Stiftelser med egen Formue, vil blive paaviist i det Følgende. Et er Spørgsmaalet, om Vallø Stift og Wemmetofte Kloster ere at ansee som blotte Statsinstitutioner eller som selvstændige Stiftelser; et andet er Spørgsmaalet om deres retlige Adkomst til de forskellige Bestanddele af den i deres Besiddelse værende Formue. Men maa det erkjendes, at de ere selvstændige Stiftelser — og det har aldrig været betvivlet hverken i Theori eller Praxis — saa kan der heller ikke være nogen Tvivl om, at de maa have vundet Hævd paa det Gods, hvorover de i lange Tider have udøvet Eiendomsbesiddelse, saaledes at Vallø Stift, selv om Christian VI efter Kongeloven havde været incompetent til at bortskjænke Vallø Grevskab til Dronningen til fri Eiendom, dog nu ved Hævd maatte være bleven lovlig Eier

af Godset. Thi efter dansk Ret kan der ubestridelig hævdes fra Staten ganske efter samme Regler og paa samme Maade som fra Private, jvfr. Ørstedes Haandbog IV 361 ff. og Cancelliskrivelse 18de Mai 1843, og som en Følge heraf maa den, som i Hævdstid uden Afbrydelse har udøvet Eiendomsbesiddelse over Jord, der tilhører Staten, blive Eier af den, selv om han oprindeligt havde taget Jorden i Besiddelse uden al Adkomst, saaledes at det var en reen factisk Tilstand, der skabtes af ham, uden al retlig Hjemmel eller endog Skin af retlig Hjemmel. At begge Stiftelserne have udøvet Besiddelsen af deres Gods som formentlige Eiere (*animo domini*), er det naturligviis ikke muligt at bestride.

Endnu een Bemærkning skal tilføies, inden vi forlade Spørgsmaalet om de tvende Stiftelsers lovlige Oprettelse og deres Eiendomsret til det Gods, hvormed de bleve funderede. Naturligviis kunde Enevoldskongen i Kraft af *absolutum dominium* have frataget Stiftelserne deres Gods i det Hele eller for en Deel, og han kunde ogsaa gjøre hvilkesomhelst Indgreb i deres Selvstændighed som Stiftelser, han vilde. Men hans Ret hertil var kun den samme, som hans Ret til overhovedet efter Behag at tage sine Undersaatters Gods og gjøre andre Indgreb i deres private Retsforhold. Det var jo i det Hele taget Enevoldsregjeringens store Mangel, at intet Retsforhold kunde bestaae i Staten, ingen Rettighed kunde have i Staten, uden med det underforstaaede Forbehold, at Kongen som Enevoldshersker kunde ophæve eller omstyrte den. Og selv om saadan extraordinair og udenfor Lovene og Retstilstanden liggende Brug af Enevoldsmagten ikke factisk fandt Sted, havde man dog ingen Garanti derimod. Dette Forhold er forandret ved den nye Forfatning. Rigtignok seer man undertiden den Paastand fremsat, at Kongen og Rigsdagen i Forening have arvet al den Magt og Myndighed, som forhen havdes af Enevoldskongen, saaledes at disse Statsmyndigheder ved Lov eller endog gennem Finantsloven kunne gjøre alt det samme, som Enevoldskongen kunde. Men dette er en Misforstaaelse. Den almindelige Lovgivningsmagt har ingenlunde arvet den gamle Enevoldsmagt; thi den almindelige Lovgivnings-

magts Myndighed er begrændset ved Grundloven, som staaer over den, og fra hvilken den henter sin Tilværelsesgrund. Og efter Grundloven kan Lovgivningsmagten ikke ved almindelig Lov eller igjennem Finantsloven gjøre alt, hvad den vil, saaledes som Enevoldskongen. Navnlig maa den almindelige Lovgivningsmagt — hvad Enevoldskongen ikke behøvede — agte den private Eiendomsret, fordi Grundlovens § 82 til den Enkeltes Betyggelse sætter denne Grændse for den, og naar Grundlovens § 82 siger, at Eiendomsretten er ukrænkelig, er selvfølgelig dette sagt ikke blot om de physiske Personer, men ogsaa om Stiftelser og andre juridiske Personer, som lovligen bestaae.

III.

Om det Forhold, hvori Staten har staaet til Stiftelserne i Tiden fra deres Oprettelse indtil Nutiden.

Det skal nu nærmere undersøges, om Staten har stillet sig anderledes til disse to Stiftelser eller udøvet nogen anden og større Raadighed over dem end over andre Stiftelser med selvstændig, fra Statsmidlerne forskjellig Formue. Den parlamentariske Commissions Fleertal søger at hævde den Anskuelse, at begge Stiftelserne i hele Tiden fra deres Oprettelse og indtil Nutiden »baade med Hensyn til organiserende Regler og bevilgende Bestemmelser ere blevne behandlede ganske som Statsinstituter og ikke som andre af Private oprettede Stiftelser«; dette Fleertal betragter det derfor som en ubeføiet Praxis, der hidtil har været herskende, at Rigsdagen ikke har deeltaget i de med Hensyn til dem fattede Beslutninger, og det ytrer, at »ligesom der ikke findes nogen grundlovmæssig Bestemmelse, hvorved disse Stiftelser undtages fra Rigsdagens Omraade, og ligesom det tilvisse ogsaa tør ansees for utvivlsomt, at disse Stiftelsers Regulering og Virksomhed ikke kan forudsættes ved Grundloven at være forbeholdt Kongens udøvende Myndighed, saaledes turde det formeentlig eiheller behøve videre Udvikling, at Stiftelsernes hidtilværende Unddragelse fra Rigsdagens lovgivende og bevilgende Myndighed ikke har slaet en saadan extraordinair Tilstand i denne Retning fast som fremtidig vedvarende o. s. v.«

For at bedømme Værdien af disse Bemærkninger er det nødvendigt først at kaste et Blik paa vor Rets almindelige Regler om Stiftelser, forinden vi betragte det Forhold, hvori disse tvende hernævnte Stiftelser have staaet til Staten. Det skal da vise sig, at der i Virkeligheden ikke i det er Noget, som afviger fra, hvad der er Tilfældet med andre af Private oprettede Stiftelser, som staae under Statens Tilsyn og Varetægt, og naar Commissionens Fleertal har antaget det Modsatte, er dette uden Tvivl begrundet i, at dette Fleertal har savnet tilstrækkelig Kjendskab til den danske Stiftelsesret eller de almindelige Regler, som overhovedet i vor Ret gjælde om Stiftelser, hvorfor det med Urette har anseet en Virksomhed fra Statens Side, som finder Sted ved alle Stiftelser, for noget særligt ved disse Stiftelser og derpaa bygget Slutninger om en særlig Afhængighed af Staten for deres Vedkommende.

Under Benævnelsen »Stiftelser« indbefattes Institutioner af temmelig forskjellig Charakter, og der gjælder derfor ingenlunde ganske de samme Retsregler om alle Stiftelsers Forhold til det Offentlige. Naar hensees til Oprindelsen maa der skjelnes mellem Stiftelser, som ere grundede ved en Regjeringshandling og oprettede af Statsmidler, og Stiftelser, som ere grundede ved privat Villieserklæring og oprettede ved private Midler. Hensees til Øiemedet, maa der skjelnes imellem Stiftelser, som virke for Statsformaal, og Stiftelser, hvis Formaal ikke henhøre til Statsformaalene. De Stiftelser, der virke for Statsformaal, kunne efter deres Oprindelse baade være stiftede ved Regjeringshandling og oprettede af Statens Midler, f. Ex. Universitetet eller polytechniske Læreanstalt, og de kunne være grundlagte af Private og oprettede ved private Midler i det Hele eller for en Deel, f. Ex. den Kongelige Pleie- og Fødselsstiftelse, Herlufsholm Latinskole. De Stiftelser, som ikke virke for Statsformaal, kunne atter enten være grundede ved Regjeringshandling og oprettede af Statens Midler, eller de kunne være oprettede af Private og ved private Midler. Exempler paa den første Art af Stiftelser have vi i de fleste saakaldte Stifts- eller Hovedhospitaler, og Exempler paa den sidste Art af Stiftelser have vi i de adelige

Jomfruklostre saavel som i en stor Masse andre større og mindre velgjørende Stiftelser. Medens nu Staten med Hensyn til de Stiftelser, som ere oprettede af den selv, saavel som med Hensyn til de Stiftelser, der virke for Statsformaal, har en mere indgribende Myndighed baade i Henseende til den regelmæssige Bestyrelse af Stiftelserne og i Henseende til Omdannelse og Forandring af dem, er dens Stilling til de Stiftelser, der ere oprettede af Private og ikke virke for Statsformaal, en anden og mere tilbagetrukken, da der tilkommer disse en større Selvtændighed og Uafhængighed overfor Staten. Men man maa ikke deraf lade sig forlede til at slutte, at Staten aldeles ikke befatter sig med Stiftelser af denne sidste Art, eller i den Omstændighed, at Staten har udøvet en eller anden Raadighed med Hensyn til dem, see et Beviis for, at de ikke erkjendes for at være selvstændige Stiftelser med egen Formue, til hvilken Staten ingen Ret har. Det er endog undertiden Tilfældet, at Stiftelser, uagtet de ere grundlagte af Private ved private Midler, og uagtet de forfølge Formaal, som ikke ere Statsformaal, dog staae under offentlig Bestyrelse, under Bestyrelse af Statens Embedsmyndigheder som saadanne. Dette er ikke blot Tilfældet med Stiftelser, som slutte sig til egentlige Statsinstitutioner eller saadanne Stiftelser, der forfølge Statsformaal, f. Ex. de mangfoldige Universitetslegater og -Stipendier, som i Reglen bestyres af Consistorium, Legater stiftede til Bedste for enkelte Afdelinger i Armeen og Flaaden, som bestyres af disses Chefer, Skolelegater, som bestyres af Skolens Bestyrelse, o. s. v., men det kan ogsaa være Tilfældet med ganske selvstændige Stiftelser, der ikke slutte sig til andre. Et for dette Æmne nærliggende Exempel herpaa haves i Støvringgaard Kloster, der bestyres af Stiftsøvrigheden over Aarhus Stift (Fund. 12te Marts 1745). Det er overhovedet antaget som en gjældende Retsregel, at Staten maa overtage og sørge for Bestyrelsen af anerkjendte Stiftelser, hvortil maa regnes alle saadanne, hvis Fundatser ere confimerede, naar ingen anden Bestyrelse er dannet ved Fundatsen, eller naar den fundatsbestemte Bestyrelse af en eller anden Grund ikke kan finde Sted. En Anvendelse heraf er gjort med Hensyn til Estvadgaard Kloster,

hvis Bestyrelse ved Rescript 21de August 1829 henlagdes til Stiftsøvrigheden over Ribe Stift, fordi vedkommende Private nægtede at overtage Bestyrelsen deraf. Et andet Exempel afgiver Hanstedgaard Stiftelse, som overgik til offentlig Bestyrelse, fordi der ikke i Fundatsen indeholdtes de fornødne Bestemmelser om en vedvarende privat Bestyrelse, jvfr. Rescript 28de Februar 1834. Men selv om en af Private og ved private Midler oprettet Stiftelse, som ikke skal virke for Statsformaal, er undergivet offentlig Bestyrelse, medfører dette dog ingen Forskjel i Henseende til Spørgsmaalet om Stiftelsens Eiendomsret til dens Midler, giver dette dog ikke Staten nogen større Ret til at raade over disse til Formaal, som ere Stiftelsen fremmede, end hvor Stiftelsens Bestyrelse er privat.

Med Hensyn til de Stiftelser, som staae under privat Bestyrelse, hvorved menes, ikke staae under Bestyrelse af Embedsmyndigheder, er det Regel i dansk Ret, at Staten udøver et stadigt Tilsyn med dem, forsaavidt de overhovedet ere anerkjendte af det Offentlige.¹⁾ Denne Anerkjendelse kan fremtræde paa flere forskjellige Maader, men den hyppigste Skikkelse, hvori den fremkommer, er, at Stiftelsens Grundbestemmelser confirmeres af Kongen. Til nærmere Angivelse og Betegnelse af saadanne private Stiftelsers Stilling til Staten skal her anføres nogle Sætninger af R. Th. Oppermanns Skrift »Den danske Rets Bestemmelser om Stiftelser.« Dette Arbejde er forfattet af en Mand, som ifølge sin Embedsstilling var nøie inde i den gjældende Rets Regler, og det er skrevet i Aaret 1860; der kan altsaa ikke være nogen Mistanke om, at de deri forekommende Udtalelser skulde være beregnede paa eller paavirkede af det nu reiste Spørgsmaal om Valløes og Wemmetoftes Retsforhold. I dette

¹⁾ Det Spørgsmaal, om Stiftelser lovligen kunne oprettes uden Autorisation eller Anerkjendelse af det Offentlige, samt i bekræftende Tilfælde, hvorledes saadanne ikke anerkjendte Stiftelsers Stilling er, vedkommer os ikke her; derom henvises til Oppermann: Om Stiftelser S. 10—22. Kun det skal bemærkes, af det langt overveiende Antal private Stiftelser her i Landet ere anerkjendte af det Offentlige, i Reglen derved, at Fundatserne ere confirmerede.

Skrift udtales det Side 131—33 »Selv om Statens Ret til at føre Tilsyn med Stiftelsernes Bestyrelse ikke skulde være omtalt i Fundatsen eller forbeholdt ved Confirmationen, maa denne Ret ved de anerkjendte Stiftelser (hvortil som sagt i al Fald maa henregnes de, hvis Fundatser ere confirmerede) ansees som utvivlsom, da den med Nødvendighed følger af Forholdets Natur, og derfor maa antages at tilkomme Staten, naar Fundatsen ikke indeholder nogen bindende Bestemmelse, som udtrykkelig viser det Modsatte«, jfr. Cancelliskrivelse 22de October 1796 § 3, Canc. Circ. 30te Sept. 1820, 29de Marts 1828, 6te Januar 1829. Endvidere S. 134 »Den Fritagelse for Indblanding fra det Offentliges Side, som undtagelsesviis maatte være tilsagt, kan dog kun antages at tilkomme Bestyrelsen (3: for vedkommende Stiftelse), saalænge den holder sig Fundatsen efterrettelig. Overtrædes Fundatsen og saadan Overtrædelse kommer til det Offentliges Kundskab, vil det Offentlige, naar Stiftelsen henhører til de anerkjendte, være baade beføiet og forpligtet til at tvinge Bestyrelsen til at holde sig indenfor de fundatsmæssige Grændser.« Fremdeles hedder det S. 136—37 »Hensigten med dette Tilsyn er en dobbelt. Da nemlig Staten ved at tage Stiftelsen under sin Varetægt maa antages forpligtet til ikke blot at bevare Stiftelsen i den Tilstand, i hvilken den blev modtaget, men ogsaa til at frede om dens videre Udvikling, følger heraf, at Tilsynet fra Regjeringens Side maa gaae ud paa deels at paasee, at de for Stiftelsen gjældende Regler iagttages med Hensyn til Bestyrelsen af Formuen og Indtægterne, deels at forskaffe det Offentlige saadan Kundskab om Stiftelsens hele Forhold, at det kan bedømmes, om de for samme gjældende Regler trænge til at reformeres.« Disse sidste Ord vise, at Statens Tilsyn med og Varetægt af Stiftelser indbefatter en Ret til at reformere dem, og det har i Overensstemmelse hermed altid været antaget baade i Theori og Praxis, at private Fundatser indenfor visse af Hensyn til deres Formaal afstukne Grændser kunne forandres, naar Omstændighederne kræve det, ved de anerkjendte Stiftelser dog kun med Regjeringens Billigelse og Samtykke, jvfr. Justitsm. Skrivelse 13de Sept. 1861, Oppermann S. 169 cfr. 183. Er en

Stiftelse underlagt privat Bestyrelse, følger det af den en saadan Bestyrelse tilkommende Selvstændighed, at der i Reglen ikke mod dennes Villie kan skee andre Forandringer i de for Stiftelsen gjældende Bestemmelser end saadanne, som maa ansees for ligefrem nødvendige paa Grund af den Staten tilkommende Pligt til at tage Stiftelsen under sin Varetægt. Andre Forandringer foretages i Reglen ikke undtagen efter Bestyrelsens Initiativ eller dog, dersom Initiativet kommer andetstedsfra, med dens Samtykke, jvfr. om den Vægt, som der tillægges Bestyrelsens For-
mening Departements-Tidenden for 1868 S. 1070 flg.

Det Tilsyn, der efter det Foranførte ifølge dansk Ret udøves med Stiftelser, selv saadanne, som ere oprettede af private Midler i Øiemed, der ikke ere Statsøiemed, og staae under privat Bestyrelse, udøves som Regel af Administrationen, hvilket vil sige i øverste Instants af det Ministerium, under hvilket det Formaal nærmest hører, hvortil Stiftelsen knytter sig, og hvis Stiftelsen ikke har noget bestemt Fagformaal, men uden at slutte sig til det almindelige Fattigvæsen gaaer ud paa at afhjælpe Trang, under Justitsministeriet, jvfr. Kundgjørelse af 24de Novbr. 1848. Derimod har Lovgivningsmagten ikke nogen Deel i Tilsynet med Stiftelserne, naar disse hverken ifølge deres Formaalets Beskaffenhed, eller fordi de erholde Tilskud af Staten, vedkomme Finantsloven. Det Anførte gjælder ikke blot om det stadige aarlige Tilsyn med Stiftelsernes Bestyrelse og Regnskabsvæsen, men ogsaa om den overordnede Myndighed, som Staten udøver ved Spørgsmaal om Forandringer i eller Udvidelser af Stiftelsers Fundatser. Ogsaa med Hensyn hertil har det altid været antaget som Regel, at det henhørte under Administrationen at meddele eller nægte Tilladelse til alle Forandringer i, Tillæg til eller Udvidelser af Fundatser for Stiftelser, og man vil ved at gennemgaae Rescriptsamlingen støde paa en Mængde Exempler paa slige ad administrativ Vei iværksatte Forandringer i Fundatser, f. Ex. Rescr. 11te Mai 1853, 6te Mai 1859, 12te November 1860, 19de Sept. 1864, jvfr. Rescr. 7 Decbr. 1848.

Gaae vi nu, efter foranstaaende almindelige Bemærkninger om Statens Forhold til Stiftelser efter den gjældende Retstil-

stand her i Landet, over til at betragte det hele Forhold, som har fundet Sted mellem Staten og de heromhandlede Stiftelser, Valløe og Wemmetofte, skal det vise sig, at det Offentlige ikke i noget væsentligt Punct har tiltaget sig nogen anden eller større Myndighed over disse Stiftelsers Midler og Anliggender, end det overhovedet udøver med Hensyn til alle andre Stiftelser, som ere oprettede af Private og ikke tjene Statsformaal.

Først maa da den Bemærkning forudskikkes, at Staten ingensinde har unddraget Stiftelserne Noget af deres Formue, men at alle de Udvidelser, som Tid efter anden ere skete i de fundatsmæssige Bestemmelser, alene have angaaet Formuens Anvendelse i Retninger, som antoges at være beslægtede med de fundatsmæssige Formaal. Staten har derimod aldrig frataget Stiftelserne Noget for at anvende det til Statsformaal eller henlægge det til andre Stiftelser og Indretninger. Forsaavidt man som et Argument i modsæt Retning har paaberaabt sig den Kongelige Resolution af 27de Mai 1848, er det af Commissionens Mindretal tilstrækkeligt paaviist, at der af denne ikke kan uddrages noget Beviis for, at Kongen har anseet sig for berettiget til at raade over disse Stiftelsers Formue til Noget, som var deres Formaal uvedkommende. Commissionens Mindretal har paaviist, at denne Resolution paa ingen Maade er givet særlig for disse Stiftelser, men at den angaaer alle offentlige Stiftelser, uden Hensyn til Beskaffenheden af de Midler, hvorved de ere funderede, de Personer, af hvem de ere oprettede, eller den Udstrækning, hvori de ere undergivne det Offentliges Tilsyn og Varetægt, og at den derhos ikke fratager Stiftelserne Noget, men kun meddeler deres Bestyrelser en Bemyndigelse, uden hvilken disse selvfølgelig ikke kunde bortgive Noget af Stiftelsernes Midler til dem fremmede Formaal. Det er ogsaa oplyst under Forhandlingerne i Commissionen, at bemeldte Resolution af 27de Mai 1848 faktisk er anvendt paa andre Stiftelser end Valløe og Wemmetofte, jvfr. Forhandlingerne S. 61, og til de der anførte Exempler kan endvidere føies Rescript 7de December 1848 § 2, hvorefter der af Dronning Anna Sophies Enke-Stiftelse blev skjænket 700 Rd. til Krigsfornødenhederne. Resolutionen af

1848 gaaer ud paa i et enkelt Tilfælde og for et enkelt For-
 maals Skyld at dispensere fra de fundatsmæssige Forskrifter, at
 indrømme en Undtagelse fra dem, medens iøvrigt Fundatserne
 vedblive at gjælde, og ingen Forandring foretages i Stiftelsernes
 Selvstændighed. Saadanne Dispensationer eller Undtagelser fra
 fundatsmæssige Bestemmelser ere overhovedet ikke ukjendte i vor
 administrative Praxis. Regjeringen har anseet sig for berettiget
 til at give dem, naar Omstændighederne talte derfor, og navnlig
 vedkommende Stiftelsers egentlige Formaal ikke kunde lide noget
 Afbræk derved. Et Sidestykke til Resolutionen af 27de Mai
 1848 haves saaledes i en Kongelig Resolution af 15de Januar
 1808, som tillod Bestyrerne for offentlige Stiftelser af de disse
 tilhørende Skove at skjænke til Statens Tjeneste alle de Træer,
 som ansaaes tjenlige til Skibstømmer. Denne Resolution var
 ligesom Resolutionen af 27de Mai 1848 fremkaldt ved Landets
 Nød og ligesom hiin rettet til alle Stiftelser og ingenlunde sær-
 skilt til Valløe og Wemmetofte. Et Exempel paa, at Staten har
 tilladt Bestyrelserne for Stiftelser, hvis reent private Oprindelse
 er hævet over enhver Tvivl, at anvende af dissers Midler til
 fremmede Formaal, naar Midlerne ere fuldkomment tilstrækkelige
 til at tilfredsstillende alle de fundatsmæssige Krav, haves i den Konge-
 lige Resolution af 26de October 1853, som tillod Kjøbenhavns
 Magistrat af Overskuddet af de oplagte Renter af Brygger Jens
 Nielsen Halds Legat til Hjælp for Kjøbenhavns trængende Ind-
 vaanere i Indquarteringsbyrden at anvende et Beløb af 4000 Rd.
 til Reparation af Vor Frelsers Kirkes Orgel, uagtet det erkjendtes,
 at saadan Anvendelse af Legatets Midler laae udenfor Fundatsen.
 Et andet Exempel med det samme Legat afgiver Resolution af
 18de Mai 1855, hvorefter dets oplagte Renter skulde anvendes
 til Kirken paa Nørrebro. Men det er en Selvfølge, at sliig Dis-
 pensionsmyndighed er udøvet med stor Varsomhed og navnlig
 ikke er bleven anvendt, undtagen hvor Stiftelsernes fundatsmæs-
 sige Formaal derved aldeles intet Afbræk kunde lide. Ifølge
 heraf blev det ved Canc. Prom. af 10de Mai 1794 nægtet Be-
 styrelsen for Støvringgaard Kloster at maatte yde en frivillig
 Gave af Klosters Midler til Christiansborg Slots Gjenopførelse,

da Klosteret var en mild Stiftelse, hvis fundatmæssige Virksomhed altsaa kunde og burde udvides, naar Midlerne hertil vare tilstede.

Den parlamentariske Commission vil see et Beviis paa, at Staten har anseet sig for berettiget til frit at disponere over Valløes og Wemmetoftes Midler i de Forandringer og Udvidelser af de fundatmæssige Bestemmelser, som Tid efter anden ere foretagne med Regjeringens Approbation. Men hvad man end vil dømme om det Beføiede i disse, maa det erkjendes, at de umulig kunne opfattes som Vidnesbyrd om, at Kongerne have anseet sig for berettigede til at disponere over disse Stiftelsers Midler paa hvilkensomhelst Maade, de fandt for godt; de ere kun Anvendelser af den samme Myndighed til at tillade Ændringer og Udvidelser af Stiftelsers Fundatser, som vi idelig træffe paa, og som er udøvet og daglig udøves med Hensyn til alle Stiftelser. Her skal nemlig mindes om, at Statens Tilsyn med Stiftelser ifølge den danske Ret ikke blot sigter til at bevare disse i den Tilstand, hvori de oprindelig vare, men ogsaa til at frede om deres videre Udvikling, hvorfor Tilsynet fra Regjeringens Side ikke alene gaar ud paa at paasee, at de for Stiftelserne gjældende Regler overholdes, men ogsaa paa at forskaffe det Offentlige en saadan Kundskab om Stiftelsernes hele Forhold, at det kan bedømmes, om de for samme gjældende Regler trænge til at reformeres, jvfr. Oppermann Om Stiftelser S. 136—137.

Det er ikke Hensigten i det Enkelte at gennemgaae de Forandringer, som i Tidernes Løb ere foretagne med de tvende Stiftelsers Fundatser, og dette vilde ogsaa være hensigtsløst; thi de fleste af dem frembyde ikke det mindste Særegne eller Tvivlsomme, men ere kun saadanne, til hvilke Analogier idelig forekomme ved andre Stiftelser. Kun ved de af dem, som maa antages særlig at have tildraget sig Commissionens Opmærksomhed, skal der dvæles.

Hvad først angaaer den ved Resolution af 10de Januar 1809 (i Cancskr. af 14de Jan. s. A.) foretagne Forandring i Fundatsen for Wemmetofte Kloster, hvorefter Adgangen til at indskrives i Klosteret blev udvidet udover de Adeliges Kreds, nemlig til Døttre af Mænd i Rangforordningens tre første Klasser — en

Fundatsforandring, hvorpaa man i Commissionen synes at have lagt sær Vægt — skal bemærkes, at denne Forandring aldeles ikke staaer som et for Wemmetofte Kloster eiendommeligt Indgreb i de oprindelige fundatsmæssige Bestemmelser, der beviser, at Kongen overfor denne Stiftelse har tilegnet sig en Myndighed og Raadighed, som han ikke har tillagt sig med Hensyn til andre Stiftelser. Thi ved den Kongelige Resolution af 22de Mai 1824 blev det foreskrevet, »at den allerhøieste Resolution af 10de Januar 1809 skal være og forblive gjældende for alle Klosterne, saaledes at ikke blot de, som betjene eller have betjent Embeder i de tre første Rangklasser, men ogsaa de, som ere eller maatte forundes Rang i de tre første Rangklasser, skulle være berettigede til at faae deres Døttre indskrevne i adelige Jomfruklostere«. Det vil altsaa sees, at dette Indgreb i de oprindelige fundatsmæssige Bestemmelser har en almindelig Character og er udstrakt til alle adelige Jomfruklostere, ikke blot Wemmetofte alene. Ved Affattelsen af den nye Fundats for Estvadgaard Kloster af 23de April 1834 § 18 (i Rescriptsamlingen) blev det derfor betragtet som en allerede ved Resolutionen af 22de Mai 1824 afgjort Sag, at den oprindelig Adelige alene indrømmede Adgang til dette Kloster maatte udvides til Rangspersoner. Det fremtræder derfor som en ganske særlig Undtagelse, naar dette ikke gjælder for Valløe, og det var ogsaa Gjenstand for Overveielse af den Commission, som i sin Tid udarbejdede den nye Fundats for Valløe (jfr. Comm. Indb. Bilag 1 Række S. 27--28), om Resolutionen af 22de Mai 1824 var bindende for denne Stiftelse, men ifølge forskellige paa det citerede Sted anførte Grunde, hvis indre Værd ikke vedkommer os paa dette Sted, blev det antaget ikke at være Tilfældet (Hovedgrunden synes at have været den, at Valløe ikke benævnes et »adeligt Kloster« men et »Kongeligt Frøkenstift«).

At Klosterfrøkenernes Antal i begge Stiftelser efterhaanden er forøget og deres Indtægter forhøiede, er ikke Andet, end hvad der ved overmaade mange andre Stiftelser er skeet, som en naturlig Følge af, at vedkommende Stiftelsers Formue og Indtægter ere voxede i en Grad, som de oprindelige Fundatorer aldeles

ikke have tænkt sig muligt. Naar det i Fundatsen for Wemmetofte bestemmes, at Klosterjomfruernes Antal ingensinde maa overstige 21, er dette aabenbart begrundet i, at et saadant Maximum formeentes at burde sættes for at sikre Stiftelsen imod Følgerne af at paatage sig Mere, end den i Længden og med Sikkerhed kunde overkomme, men ikke fordi Fundatorerne havde Noget imod, at Stiftelsen udvidede sin velgjørende Virksomhed, naar Forholdene maatte forandre sig paa en Maade, som man dengang slet ikke tænkte sig, nemlig saaledes at Stiftelsens Midler i den Grad forøgedes, at den umuligt hverken i Nutid eller Fremtid med nogen Rimelighed kunde opbruge dem til de oprindelige fundatsmæssige Formaal; vil man ikke erkjende, at en Udvidelse af Stiftelsens Virksomhed under saadanne Omstændigheder kan ansees for stemmende med Fundators formodede Villie, maa man spørge, hvad der da i Henhold til Fundatsens Aand og Hensigt ellers skulde gøres med de overskydende Midler?

Hvad angaaer de Forandringer, som i Tidernes Løb ere foretagne med den Klosterdamerne i Wemmetofte oprindelig paa-hvilende Forpligtelse til hver at forsørge et forældreløst Barn, kan man maaskee mene, at den Side af Fundatsens oprindelige Forskrifter er bleven uforholdsmæssig tarvelig udviklet, og at der er bleven anvendt for lidt i denne Retning, men de Forandringer, som Tid efter anden ere gjorte med Hensyn til dette Punct, kunne dog ikke sees i noget andet Lys end de andre Fundatsforandringer, nemlig som Anvendelser af den Staten tilkommende almindelige Myndighed til efter Tidernes Krav og de forandrede Omstændigheder at foretage Forandringer i private Stiftelsers Fundatser.

Forsaauidt endelig de fundatsmæssige Bestemmelser navnlig for Vallø Stifts Vedkommende i Tidens Løb have modtaget betydelige Udvidelser eller Tillæg derved, at der ved Siden af det oprindelige Hovedøiemed er opstillet forskjellige Biøiemed, hvortil der anvendes ikke ubetydelige Summer aarligt, maa hertil bemærkes, at dette for det Første ikke er Andet, end hvad Regjeringen, aldeles uden Hensyn til det specielle Indhold af den oprindelige Fundats for Vallø Stift, vilde være berettiget til at

tillade ifølge de almindelige for alle Stiftelser gjældende Regler om dens Ret til at indrømme tidssvarende Reformer i Fundatser for at udvikle disse videre i Retninger, der ere analoge med det oprindelige Formaal. Det bemærkes herom i det ofte anførte Skrift af Oppermann S. 179, at den Omstændighed, »at det Omfang, hvori en Stiftelse virker, kan udvides eller indskrænkes paa Grund af de med Stiftelsens Formuesforhold foregaaede Forandringer, ikke kan ansees som nogen egentlig Forandring af Stiftelsens oprindelige Formaal, der uforandret vedbliver at være det samme som før«, men han tilføjer, »at en udvidet Virksomhed af Stiftelsen kun bør tilstedes, forsaavidt og saalænge den er istand til ved Siden heraf at opfylde sine oprindelige fundatsmæssige Forpligtelser«, Grundsætninger, som i alle Maader ere iagttagne ved de Udvidelser af Fundatsen for Vallø Stift, som have fundet Sted. Men dernæst maa fremhæves, at den oprindelige Fundats for Vallø indeholder en særlig Hjemmel for denne Kongens Ret til at udvide og give nærmere Bestemmelser i Henseende til Omfanget af Stiftelsens Formaal, idet Fundatsens Art. 32 maa antages at sigte hertil. Denne Artikel kan — som ovenfor paaviist — umuligen forstaaes som et for Stifterinden og efter hendes Død de danske Konger taget Forbehold af en Ret til at tilbagetage de Vallø skjænkede Midler eller disponere over dem til andre Ting, da Artiklen, saaledes forstaaet, vilde komme i ligefrem Modstrid med den i Fundatsens Art. 1 udtalte Grundsætning, at Grevskaftet Vallø er skjænket Stiftet »zu ewigen Tagen« som »ein rechtes unwiderruffliches Eigenthum«. Men den maa forstaaes saaledes, som af Commissionens Mindretal er angivet, under hvilken Forudsætning den naturligt lader sig forene med den i Art. 1 udtalte Grundsætning. Naar Art. 32 forstaaes saaledes, at den til enhver Tid regjerende Konge skal indtage den Stilling til Stiftelsen, som Dronning Sophie Magdalene havde forbeholdt sig for hendes Livstid, hvoraf blandt Andet fulgte, at vedkommende Konge havde Beføielse til med Hensyn til Stiftelsen at tage Bestemmelser og gjøre Forandringer, hvortil, under Forudsætning af, at Kongelig Confirmation derpaa erholdtes, Stifterinden vilde have været berettiget, faaer Artiklen

en naturlig og med Fundaisens øvrige Bestemmelser forenelig Betydning, og det staaer da klart, at Kongerne i denne Artikel have en Hjemmel til at foretage de Udvidelser af Stiftets Virksomhed, som i Tidens Løb ere skete.

Ligesom der i Beskaffenheden af de Ændringer og Udvidelser af de tvende Stiftelsers Fundatser, som i Tidens Løb ere foretagne, ikke er Noget, som viser, at Staten har anset sig for beføiet til at udøve nogen større eller friere Raadighed over Valløe Stift og Wemmetofte Kloster, end den efter de almindelige herom gjældende Retsgrundsætninger er beføiet til at udøve over private Stiftelser i det Hele, saaledes er der heller ikke i Maaden, hvorpaa man er gaaet tilværks i at foretage bemeldte Ændringer og Udvidelser, Noget, som afviger fra det Sædvanlige. Vel synes Commissionens Fleertal at mene, at Frederik VI i Aaret 1828 slog ind paa en ny og usædvanlig Vei, hvorved han viste, at han tillagde sig en fri og uindskrænket Raadighed i al Fald over Valløe Stift. Thi i dens Bøtækning siges der »Medens indtil 1828 Kongerne havde holdt sig, hvad angik Forandringer i Stiftelsens Indretning og Bestyrelse, til Forslag af dens Protectrice og Curator, som af Kongen selv vare indsatte i disse Stillinger, saa gik Frederik VI i det nævnte Aar over til at inddrage de almindelige Regjerings-Collegier og Autoriteter i Stiftets Anliggender. Han nedsatte nemlig da en Commission, som foruden Stiftelsens Curator bestod af et Medlem af Cancelliet og et Medlem af Rentekammeret, som skulde gjøre Forslag til en Udvidelse af Stiftets Virksomhed og tillige udarbejde en ny Fundats for samme. Commissionens Forslag overgaves til Cancelliet, »ved hvis Indhold dette Collegium aldeles Intet finder at erindre«, og det forelagde saaledes Forslaget til Approbation, men inden Kongen approberede det, forandrede han selv et af de indstillede Puncter«. Forsaavidt det i disse Ord er antydet, at Frederik VI gjorde Andet, end hvad der forhen havde været det Sædvanlige, og navnlig at han, uden dertil fra Stiftets Bestyrelse given Anledning, nedsatte en Commission til at udarbejde nye Forslag m. m., er dette ikke rigtigt. Thi hele denne Sag blev sat i Bevægelse af Bestyrelsen for Stiftet.

Allerede under 23 Juli 1808 indgik den daværende Curator Grev J. G. Moltke med en Ansøgning til Kongen om, at en ny Fundats maatte forfattes, forinden samme i Anledning af Thronskiftet ved Christian VII's Død indstilledes til Kongelig Confirmation, og han foreslog, at Etatsraad Cold af Cancelliet og Conferentsraad Wormskjold af Rentekammeret maatte blive beskikkede til at sammentræde med ham for at udarbejde en saadan ny Fundats, og dette Curators Andragende blev taget tilfølg, idet en Commission bestaaende af de foreslaaede Personer til det omhandlede Øiemed blev nedsat ved Kgl. Commissorium af 2 August 1808. Da Grev J. G. Moltke senere afgang ved Døden, blev hans Søn og Efterfølger i Curatelet Grev A. W. Moltke i hans Sted Medlem af Commissionen, men da baade Cold og Wormskjold døde, inden Commissionens Arbejder vare tilendebrogte, saaledes at Grev A. W. Moltke stod alene tilbage, indgik han i Aaret 1828 med en Ansøgning til Kongen om, at Etatsraad A. S. Ørsted af Cancelliet og Etatsraad Kongslew af Rentekammeret maatte blive beskikkede til istedetfor de to afdøde Medlemmer at sammentræde med ham for at udarbejde først Plan til en udvidet Virksomhed for Stiftet og derefter den befalede nye Fundats. Det var denne Commission, som forfattede den Plan til Stiftets udvidede Virksomhed, der ved Cancelliets Forestilling af 17 October 1828 blev forelagt Kongen, ligesom samme Commission udarbejdede Forslaget til den nye Fundats af 1838. Det var altsaa Bestyrelsen for Stiftet, der satte Sagen i Bevægelse, gjorde Forslag til Commissionens Nedsættelse og til de enkelte Medlemmers Valg, og Kongen approberede kun med en uvæsentlig Modification de fra Bestyrelsens Side gjorde Forslag. At Sagen passerede Cancelliet og af dette Collegium forelagdes Kongen til allerhøieste Resolution, var ikke andet end den regelmæssige allerede længe forud brugelige Forretningssang, ligesom den nu i lignende Tilfælde maatte gaae gjennem Justitsministeriet.

Hvad endelig angaaer det, at en heel ny Fundats for Stiftelsen blev udarbejdet, var dette, som Grev J. G. Moltke i 1808 skrev, foranlediget ved, at der i Tidens Løb var skeet saamange Ændringer i og Tillæg til den oprindelige Fundats, at »Lidet

eller Intet var tilbage af den, som kunde betragtes som gjældende«. Fundatsen af 14 Mai 1838 var derfor, som Commissionen selv erkjender (Bet. S. 7), i det Væsentligste ikkun en samlet Codification af de mangfoldige spredte, tidligere givne Bestemmelser. I at denne nye Fundats blev givet, ligger altsaa ikke nogen sær eller ny Raadigheds Tilegnelse over Stiftelsen. Det var kun for Oversigtens og Bekvemmelighedens Skyld, at man vilde samle og codificere de om Stiftet gjældende Bestemmelser, og det er Noget, som navnlig i nyere Tider meget hyppigt er skeet, at man i denne Betydning har givet nye Fundatser for Stiftelser og Legater, f. Ex. for Estvadgaard Kloster, flere af Stiftshospitalerne o. s. v. Iøvrigt er det en Selvfølge, at naar Grev J. G. Moltke brugte den nævnte Ytring, at Lidet eller Intet af den oprindelige Foundation var tilbage som gjældende, kunde han herved kun sigte til Formen og ikke til Realiteten. Thi at Stiftelsens oprindelige Formaal endnu den Dag i Dag hævdes i dets fulde Omfang og paa den rundeligste Maade fyldestgjøres ved Siden af de flere andre jævnsides stillede Biøiemed, kunde det vel ikke falde Nogen ind at nægte.

I de ovenstaaende Bemærkninger er det paaviist, at Staten ikke i noget Væsentligt har stillet sig anderledes til Vallø Stift og Wemmetofte Frøkenkloster end til andre af Private grundlagte Stiftelser, der ikke virke for Statsformaal. Derfor siger ogsaa Oppermann i det oftere omtalte Skrift S. 111 om de adelige Jomfruklostre »disse Stiftelser, der ere oprettede af Private, virke for et Formaal, Underholdningen af Privilegerede og disses Børn, der maa ansees for privat, ligesom de ogsaa i Reglen bestyres af Private; de afgive derfor træffende Exempler paa Stiftelser, der baade med Hensyn til Oprindelse, Bestyrelse og Formaal maa ansees som private. At de imidlertid maa ansees som offentlige i den Forstand, at de staae under det Offentliges Varetagt, er ovenfor bemærket.« Det er saa langt fra, at Vallø Stift og Wemmetofte Kloster nyde en mindre Grad af Uafhængighed og Selvtændighed i formueretlig Henseende end andre under offentligt Tilsyn staaende Stiftelser, at medens Bestyrelsen af flere andre adelige Jomfruklostre, f. Ex. Roeskilde og Odense

Klostere, ifølge den almindelige Regel for de under offentligt Tilsyn staaende Stiftelser aarlig maa aflægge documenteret Regnskab til det Offentlige, paahviler saadan Regnskabspligt derimod aldeles ikke Valløe Stift, og Wemmetofte Kloster er ifølge Kongelig Resolution af 11 Januar 1832 (i Cskr. 28 Januar s. A.) indtil videre fritaget derfor. Et klarere Beviis for, at disse tvende Stiftelser ikke ere blevne behandlede »ganske som Statsinstituter og ikke som andre af Private oprettede Stiftelser«, lader sig vanskeligt tænke. Thi at Bestyrerne af »Statsinstituter« skulde være berettigede til Fritagelse for Regnskabsaflæggelse til det Offentlige, eller at saadan Fritagelse skulde blive forundt dem, er ligefrem selvmodsigende.

Efter det ovenfor Udviklede vil det være let at besvare Spørgsmaalet om, hvilken Stilling de heromhandlede tvende Stiftelser indtage til den lovgivende og bevillende Myndighed. De ere selvstændige Stiftelser med en egen Formue og en egen Bestyrelse. Staten har derfor ingen anden Myndighed over dem end en Tilsynsret af samme Art som den, der haves over andre af Private oprettede Stiftelser, der staae under en selvstændig udenfor Embedsorganisationen liggende Bestyrelse. Men dette Statens Tilsyn med Stiftelserne er ifølge sin Natur et administrativt Anliggende og har altid været betragtet saaledes. Ei heller synes det ret vel at kunne være anderledes, da en saadan Tilsynsvirksomhed ikke egner sig til at udøves af tvende talrige Forsamlinger i Forening med Kongen. Maaskee var det oprindeligt Mening, at i al Fald Overtilsynet med Valløe Stift skulde tilkomme Kongen personlig, jvfr. den oprindelige Fundats Art. 32, men allerede længe førend den frie Forfatnings Indførelse havde Forholdet uddannet sig saaledes, at Tilsynet med denne Stiftelse i det Væsentlige udøvedes paa samme Maade og i de samme Former som Tilsynet med andre private Stiftelser, nemlig gennem Cancellicollegiet, under hvilket Tilsynet med Stiftelser af den Art overhovedet var henlagt, og efter den

frie Forfatnings Indførelse er Tilsynet med Vallø Stift saavelsom med alle andre Stiftelser af samme Character udøvet gennem Justitsministeriet paa samme Maade og i samme Former som andre administrative Forretninger. De Stiftelserne vedrørende Udfærdigelser ere altsaa Gjenstand for ministeriel Contrasignatur ifølge den almindelige Regel i Grundlovens § 13, hvorefter Kongens Underskrift under de »Regjeringen« vedkommende Beslutninger giver disse Gyldighed, naar den er ledsaget af en eller flere Ministres Underskrift.

Grunden til, at Kongen ikke deler sin Myndighed over disse Stiftelser, saalidet som over de mangfoldige andre private Stiftelser i Landet, med Rigsdagen, er altsaa simpelthen den, at han ifølge Grundlovens § 2 ikke deler den udøvende Magt, men kun den lovgivende Magt med Rigsdagen, og Udøvelsen af den Tilsynsret, som haves men Hensyn til Stiftelserne, er et administrativt Anliggende.

Da Stiftelserne, som i det Foregaaende forklaret, have en egen Formue, forskjellig fra Statens, og lovligen staae under en selvstændig Bestyrelse, der maa ansees som privat, tilkommer det overhovedet ikke Administrationen at udøve nogen egentlig bevilgende Myndighed over dem, men deres Bestyrelser ere berettigede til at oppebære Stiftelsernes Indtægter og afholde deres Udgifter uden nogen særlig Bemyndigelse hertil i Form af Bevilling eller andet deslige, og Administrationen er ikke beføiet til en saadan detailleret Indgriben i deres hele Økonomi, som den, der udøves gennem Finantsloven over de Instituter, som ere optagne paa denne. Administrationen har kun Ret til at paasee, at Stiftelsernes Formue behørig bevares, og at deres Midler anvendes overeensstemmende med de til enhver Tid bestaaende fundatsmæssige Forskrifter¹⁾, men indenfor disse Grændser raade Bestyrelserne iøvrigt frit over Stiftelsernes Midler, uden at de enkelte Udgiftsposter kunne underkastes nogen Kritik af Administrationen med Hensyn til deres Nødvendighed, Billighed, Ud-

¹⁾ Kun naar der er Tale om at afvige fra disse eller gaae udenfor dem, behøves høiere Approbation, jvfr. Justitsm. Skr. 13 Sept. 1861.

førelsesmaade o. s. v. At Forholdet med Hensyn til Vallø Stift og Wemmetofte Kloster er saaledes, fremgaaer i al Fald paa det Tydeligste deraf, at intet Regnskab til det Offentlige skal aflægges for den førstnævnte Stiftelses Vedkommende, og at Bestyrelsen for den sidstnævnte Stiftelse er fritaget for at aflægge saadant.

Naar Kongen altsaa ikke efter den frie Forfatnings Indførelse har, som Commissionens Fleertal udtrykker sig, deelt sin bevilgende Myndighed med Hensyn til disse Stiftelser med Rigsdagen, er det blandt Andet begrundet allerede derved, at han ikke havde nogen bevilgende Myndighed over disse Stiftelser, og at der som en Følge deraf i denne Henseende ikke var Noget at dele med Rigsdagen.

En Optagelse af disse Stiftelser paa Finantsloven, selv om dette skete med Anerkjendelse af deres Character som selvstændige Stiftelser med egne Formaal, til hvilke deres Midler udelukkende skulde anvendes, vilde derfor gaae ud paa at tillægge Bevillingsmyndigheden (herved forstaaet Rigsdagen og Kongen i Forening) en Raadighed over dem og en Indgriben i deres indre Anliggender, som efter de bestaaende Regler ikke tilkommer Kongen. Derhos vilde der mangle paa enhver principiell Grund til at indskrænke en saadan Foranstaltning til Vallø Stift og Wemmetofte Kloster, men man maatte følgerigtigen komme til at inddrage alle andre private Stiftelser, som staae under Statens Tilsyn og Varetægt, under Finantsloven. Men det behøver neppe at paavises, at det, selv fra Bevillingsmyndighedens eget Standpunct og aldeles afseet fra Retsspørgsmaalet, vilde være i høi Grad uhensigtsmæssigt, ja man kan vistnok gjerne sige urimeligt og umuligt at give Finantsloven en saadan Udstrækning, naar man overhovedet vil tænke paa at føre dens Behandling tilende i en nogenlunde passende Tid.

En Optagelse af disse Stiftelser paa Finantsloven som Statsmidler vilde derimod være at berøve dem deres lovlige Eienendom og confiskere denne til Fordeel for Statskassen og som en Følge heraf et Brud paa Grundlovens § 82.

Den eneste Myndighed, Kongen har over disse Stiftelser,

som der ifølge Sagens Natur kunde være Spørgsmaal om at dele med Rigsdagen, er Myndigheden til at autorisere Forandringer og Udvidelser af de fundatsmæssige Bestemmelser for dem. Dette er den eneste ham tilkommende Myndighed over dem, som ifølge dens Natur kunde paastaaes at have Characteren af Lovgivningsmyndighed, og der har derfor i den parlamentariske Commission endog af de Medlemmer, der ellers anerkjende Stiftelserne for at være oprettede ved private Midler og derfor uafhængige af og adskilte fra Statens Formue, under Forhandlingerne været yttret Tvivl om, hvorvidt der ikke paa dette Punct kunde være Spørgsmaal om for Fremtiden at tillægge Rigsdagen en vis Medvirkning. Men det retlige Forhold maa vistnok ogsaa i denne Henseende siges at være klart nok. At saadanne Forandringer og Udvidelser, som kun sigte til videre at udvikle de foreliggende fundatsmæssige Bestemmelser i Retninger, som kunne sættes i naturlig Forbindelse med Stiftelsernes fundatsmæssige Formaal, naar Forholdene, navnlig Stiftelsernes forøgede Formue, gjøre det nødvendigt, lovligen kunne foretages ad administrativ Vei, lader sig efter den bestaaende Ret og Praxis ikke bestride. Det er ikke blot med Hensyn til disse to Stiftelser, men med Hensyn til hele den store Masse af private Stiftelser, der ere spredte over Landet, at en saadan Retstilstand har udviklet sig, og det er ikke i enkelte Tilfælde, men i overmaade mange og hyppigt forekommende Tilfælde, at Regjeringen har udøvet en saadan Myndighed, saa at det ikke fornuftigviis kan betvivles, at en aldeles fast Praxis i denne Henseende har dannet sig. Og der skal ydermere herved gjøres den Bemærkning, at om man end vil bortsee ganske fra den bestaaende Ret og see Sagen fra et reent legislativt Synspunct, bliver det et stort Spørgsmaal, om det vilde være hensigtsmæssigt at henlægge denne i Tilsynsretten med Stiftelserne begrundede Ret til at tillade Forandringer og Udvidelser i fundatsmæssige Bestemmelser under Lovgivningsmagten. Jeg gaer nemlig ud fra, at der ikke kan være Spørgsmaal om at træffe en saadan Bestemmelse for Vallø Stift og Wemmetofte Kloster alene, men at man kun kan komme til at udstrække den lovgivende Myndighed til disse Stiftelser, fordi man overhovedet

inddrager alle private under Statens Tilsyn og Varetægt staaende Stiftelser under Lovgivningen. Men det vilde forøge Lovgivningens allerede vidt strakte Omraade med et ikke ringe Stof. Thi Spørgsmaal om Forandringer i og Udvidelser af Stiftelsers Fundatser forekomme hyppigt, naar man medtager baade store og smaa Tilfælde af denne Art.

Det eneste Punct, paa hvilket der vil kunne herske nogen Tvivl i denne Materie, er med Hensyn til saadanne Forandringer i Stiftelsers Forhold, som gaae ud over, hvad der rettelig kan betegnes som en videre Udvikling af Fundatsen, f. Ex. gaae ud paa heelt eller deelviis at ophæve Stiftelsen eller benytte dens Midler til Formaal, som ere ganske forskjellige fra de oprindelige fundatsmæssige. Forsaavidt der maatte opstaae Spørgsmaal om saadanne Indgreb, er det maaskee tvivlsomt, om Regjeringen kunde være berettiget til at foretage dem, og om der ikke hertil maatte udfordres Lov. Men de Forandringer og Udvidelser, hvortil der med Hensyn til Vallø Stift og Wemmetofte Kloster har været og formeentlig vil blive gjort Forslag af disse Stiftelsers Bestyrelser, ere ikke af denne Natur. De ere alle saadanne, som utvivlsomt kunne foretages ad administrativ Vei uden Lovgivningsmagts Mellekomst.